

**Vybraní zástupcovia tradičných i menej
tradičných druhov úžitkových rastlín a zo
spektra ich využívania, významu
v rôznorodom pestovateľskom prostredí
i v domácej spotrebiteľskej sfére**

**Vybraní zástupcovia tradičných i menej
tradičných druhov úžitkových rastlín a zo
spektra ich využívania, významu
v rôznorodom pestovateľskom prostredí
i v domácej spotrebiteľskej sfére**

*Zborník vedeckých, odborných a diskusných príspevkov z 28. konferencie organizovanej online
Regionálnou rozvojovou agentúrou pre rozvoj Dolného Zemplína v Trebišove
s medzinárodnou účasťou na ústrednú tému „Vybraní zástupcovia tradičných i menej tradičných druhov
úžitkových rastlín a zo spektra ich využívania, významu v rôznorodom pestovateľskom prostredí i v domácej
spotrebiteľskej sfére“, konanej 19. novembra 2021*

Zborník č. 28

- Zostavovateľ zborníka:** prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.
Ing. Janka Sudzinová, PhD.
- Redakčná rada:** prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.
doc. PaedDr. Jaroslav Jedlička, PhD.
Ing. Katarína Kráľová, PhD.
doc. RNDr. Miroslava Rabajdová, PhD.
dr. Maciej Kluz
Ing. Janka Sudzinová, PhD.
doc. Ing. PhDr. Martin Mellen, PhD.
Ing. Pál Barta
prof. Ing. Peter Haščík, PhD.
doc. Ing. Patrik Rovný, PhD.
Mgr. Edita Šantová
Ing. Vladimír Foltys, PhD.
RNDr. Attila Kántor, PhD.
doc. Ing. Michal Stričík, PhD.
doc. Ing. Simona Kunová, PhD.
- Recenzenti:** Ing. et Ing. Marián Sudzina, PhD.
doc. Ing. Katarína Miklášová, PhD.
prof. Ing. Magdaléna Valšíková-Frey, PhD.
dr hab. inž. prof. Malgorzata Dzugan
- Vydala:** Regionálna rozvojová agentúra pre rozvoj
Dolného Zemplína
M.R. Štefánika 1256/22
075 01 Trebišov
Slovenská republika

Za jazykovú a odbornú stránku zodpovedajú autori jednotlivých príspevkov. Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovat', ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľa práv.

Trebišov 2021

ISBN 978-80-99998-06-4
EAN 9788099998064

OBSAH

PREDSLOV

Kačániová, M. – Sudzinová J.8

CITRUS GRANDIS – VÝZNAM, ÚČINKY PLODOV PRE ORGANIZMUS UŽÍVATEĽOV A VYUŽÍVANIE V DOMÁCEJ SPRACOVATEĽSKEJ SFÉRE

CITRUS GRANDIS - THE IMPORTANCE, EFFECTS OF FRUITS ON CONSUMERS ORGANISM AND ITS USE FOR HOME PROCESSING SPHERE

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....9

PASSIFLORA EDULIS – VÝZNAM, ÚČINKY PLODOV PRE ORGANIZMUS UŽÍVATEĽOV A VYUŽÍVANIE V DOMÁCEJ SPRACOVATEĽSKEJ SFÉRE

PASSIFLORA EDULIS - THE IMPORTANCE, EFFECTS OF THE FRUITS FOR CONSUMERS ORGANISM AND ITS USE IN HOME PROCESSING SPHERE

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....14

CARICA PAPAYA – VÝZNAM, ÚČINKY PLODOV PRE ORGANIZMUS UŽÍVATEĽOV A VYUŽÍVANIE V DOMÁCEJ SPRACOVATEĽSKEJ SFÉRE

CARICA PAPAYA - THE IMPORTANCE, EFFECTS OF FRUITS FOR CONSUMERS' ORGANISM AND ITS USE IN HOME PROCESSING SPHERE

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....19

K ÚČINKOM, Z VÝZNAMU *HYLOCEREUS UNDATUS* PRE ORGANIZMUS UŽÍVATEĽOV A MOŽNOSTI ZUŽITKOVANIA V DOMÁCEJ SPRACOVATEĽSKEJ SFÉRE

THE EFFECTS AND IMPORTANCE OF *HYLOCEREUS UNDATUS* FOR CONSUMERS' ORGANISM AND THE POSSIBILITIES OF ITS USE IN HOME PROCESSING SPHERE

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....23

K PRÍSTUPOM VÝSADIEB, VÝSEVOV VYBRANÝCH DRUHOV ZELENINY URČENEJ NA PREZIMOVANIE V PODMIENKACH ZÁHRADKÁRSKEHO PESTOVATEĽSKÉHO PROSTREDIA

THE PLANTING AND SOWING OF SOME SELECTED VEGETABLE SPECIES DUE TO THEIR OVERWINTERING IN GARDEN ENVIRONMENT CONDITIONS

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....27

AVERRHOA CARAMBOLA – MENEJ TRADIČNÝ DRUH OVOCIA A K JEJ VÝZNAMU PRE DOMÁCU SPOTREBITEĽSKKÚ SFÉRU

AVERRHOA CARAMBOLA - LESS TRADITIONAL FRUIT SPECIES AND ITS IMPORTANCE FOR HOME CONSUMERS' SPHERE

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....31

ALLIUM URSINUM VYUŽÍVANIE A VÝZNAM V ZÁHRADKÁRSKYCH PESTOVATEĽSKÝCH ŠTURKÚRACH A V DOMÁCEJ SPOTREBE

THE USE OF ALLIUM URSINUM AND ITS IMPORTANCE IN GARDENS' STRUCTURES AND FOR HOME CONSUMPTION

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....36

PLEUROTUS OSTREATUS – K MOŽNOSTIAM JEJ PESTOVANIA I V PROSTREDÍ ZÁHRAD A Z VÝZNAMU JEJ ÚČINKOV A VYUŽÍVANIA DOMÁCIMI SPOTREBITEĽMI

PLEUROTUS OSTREATUS - THE POSSIBILITIES OF ITS GROWING IN GARDENS AND THE IMPORTANCE OF ITS EFFECTS AND THE USE BY HOME CONSUMERS

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....40

VYUŽÍVANIE BRASSICA RAPA SUBSP. RAPA ZÁHRADKÁRMI A DOMÁCIMI SPOTREBITEĽMI

THE USE OF BRASSICA RAPA SUBSP. RAPA BY GARDENERS AND HOME CONSUMERS

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....45

BRASSICA RAPA VAR. PERVIRIDIS – NETRADIČNÝ DRUH ÚŽITKOVEJ VEGETÁCIE V ZÁHRADKÁRSKOM PESTOVATEĽSKOM PROSTREDÍ A V DOMÁCEJ SPOTREBITEĽSKE PRAXI

BRASSICA RAPA VAR. PERVIRIDIS - NON-TRADITIONAL SPECIES OF PRODUCTIVE VEGETATION IN GARDEN ENVIRONMENT AND HOME CONSUMERS PRACTICE

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....50

**ALOYSIA TRIPHYLLA - Z VÝZNAMU PESTOVATEĽSKÉHO UPLATŇOVANIA
A DOMÁCEHO ZUŽITKOVANIA**

**ALOYSIA TRIPHYLLA - THE IMPORTANCE OF ITS USE IN GARDENS AND AT
HOME**

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....55

**VOĽNE RASTÚCE DRUHY RASTLÍN V ZÁHRDÁCH A ICH POTENCIÁL
ZUŽITKOVANIA**

**WILD GROWING PLANT SPECIES IN GARDENS AND THEIR USING
POTENTIAL**

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....60

**ANETHUM GRAVEOLENS - Z ALTERNATÍV ZUŽITKOVANIA V DOMÁCOM
SPOTREBITEĽSKOM PROSTREDÍ A Z VÝZNAMU ÚČINKOV NA ORGANIZMUS
UŽÍVATEĽOV**

**ANETHUM GRAVEOLENS - THE ALTERNATIVES OF ITS USE IN HOME
CONSUMERS ENVIRONMENT AND THE IMPORTANCE OF THE EFFECTS ON
CONSUMERS 'ORGANISM**

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....65

**TROPAEOLUM MAJUS - PRIEREZOVÉ ASPEKTY JEJ PESTOVATEĽSKÉHO
UPLATŇOVANIA V BEŽNEJ ZÁHRADKÁRSKEJ PRAXI A K MOŽNOSTIAM
ZUŽITKOVANIA V DOMÁCEJ SPOTREBITEĽSKEJ SFÉRE**

**TROPAEOLUM MAJUS - SOME ASPECTS OF ITS USE IN COMMON GARDENER
PRACTICE AND THE POSSIBILITIES OF ITS USE IN HOME CONSUMER
SPHERE**

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....68

**VÝZNAM A VYUŽÍVANIE ASPARAGUS OFFICINALIS ZÁHRADKÁRMI
A DOMÁCI MI SPOTREBITEĽMI**

**THE IMPORTANCE AND USE OF ASPARAGUS OFFICINALIS BY GARDENERS
AND HOME CONSUMERS**

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....73

GYNOSTEMMA PENTAPHYLLUM – KUPLATŇOVANIU AKO ÚŽITKOVEJ VEGETÁCIE I V PESTOVATEĽSKY RÔZNORODOM PROSTREDÍ A K JEHO VÝZNAMU PRE ORGANIZMUS UŽÍVATEĽOV

GYNOSTEMMA PENTAPHYLLUM - ITS USE AS PRODUCTIVE VEGETATION IN DIFFERENT ENVIRONMENT AND IT IMPORTANCE FOR CONSUMERS' ORGANISM

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....78

VYBRANÉ ASPEKTY DOMÁCEHO SPRACOVÁVANIA ÚŽITKOVÝCH RASTLÍN Z PRODUKCIE ZÁHRADKÁRSKEHO PESTOVATEĽSKÉHO PROSTREDIA

SELECTED ASPECTS OF HOME PROCESSING OF PRODUCTIVE PLANTS FROM GARDEN ENVIRONMENT PRODUCTION

Kačániová, M. - Paulen, O. – Baričičová, V. - Ailer, Š. - Mezey, J. - Pintér, E.....82

Predslov

Zborník z 28. ročníka konferencie organizovanej online Regionálnou rozvojovou agentúrou pre rozvoj Dolného Zemplína v Trebišove s medzinárodnou účasťou na ústrednú tému „Vybraní zástupcovia tradičných i menej tradičných druhov úžitkových rastlín a zo spektra ich využívania, významu v rôznorodom pestovateľskom prostredí i v domácej spotrebiteľskej sfére“ je zameraný na významovosť a využívanie jednotlivých zástupcov tradičných i menej tradičných úžitkových rastlín predovšetkým v pestovateľskom prostredí záhradkárov a domácich pestovateľov. Zdôrazňuje aspekty súvisiace s ich pestovateľským uplatňovaním a špecifický úžitkový potenciál. Súčasne zahŕňa selektívny prehľad poznatkov, skúseností, inšpirácií k zužitkovávaniu ich konzumných častí, nadväzuje na ich biologicky významné obsahové zložky a účinky na organizmus užívateľov. Zároveň prezentuje možnosti ich efektívneho využívania, alternatívneho úžitkového potenciál takýchto rastlinných reprezentantov – rastlinných zdrojov v potrebách domácej spracovateľsko-užívateľskej sféry.

**prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.,
Ing. Janka Sudzinová, PhD.**

CITRUS GRANDIS – VÝZNAM, ÚČINKY PLODOV PRE ORGANIZMUS UŽÍVATEĽOV A VYUŽÍVANIE V DOMÁCEJ SPRACOVATELSKEJ SFÉRE

CITRUS GRANDIS - THE IMPORTANCE, EFFECTS OF FRUITS ON CONSUMERS ORGANISM AND ITS USE FOR HOME PROCESSING SPHERE

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

There are some alternatives of the use of less traditional representatives of fruit plants and their fruits in home consumers environment and one alternative is *Citrus grandis*. This representative is specific source of biologically valuable components for consumer organism which is important to point out. Due to its properties in connection with possible use for consumption or in home gastronomy it is adequate to focus on these mentioned aspects.

Key words: *Citrus grandis*, fruits, biologically important content components, positive effects, health, organism, home gastronomy, use

Abstrakt

Z alternatív využívania niektorých menej tradičných zástupcov ovocných rastlín a ich plodov v domácom spotrebiteľskom prostredí možno zdôrazniť práve *Citrus grandis*. Daný zástupca tejto skupiny rastlín je špecifickým zdrojom biologicky hodnotných zložiek pre organizmus konzumenta, na ktoré je potrebné poukazovať. Vzhľadom k jeho vlastnostiam v spojitosti s možným využívaním pre konzumné účely, či uplatniteľnosť v domácej gastronómii je adekvátne i na tieto aspekty sa selektívne zameriavať.

Kľúčové slová: *Citrus grandis*, plody, biologicky významné obsahové zložky, pozitívne účinky, zdravie, organizmus, domáca gastronómia, využitie

Z jednotlivých zástupcov menej tradičného - citrusového ovocia, na ktoré je adekvátne upriamiť pozornosť z viacerých aspektov efektivity využívania pre samotných konzumentov a spracovateľov surovín z ovocných rastlín, a to v zdôraznení i v domácom spracovateľskom prostredí patrí *Citrus grandis*.

Daný reprezentant stálezelených stromov dorastajúci i do výšky 15 m s charakteristickou guľovitou korunou je zdrojom hodnotných plodov vyznačujúcich sa možnosťami významného doplnkového využitia pre konzumáciu, či spracovanie v rámci potravinových produktov s alternatívami i pre domácu spotrebiteľskú sféru.

V zdôraznení niektorých zo základných a významných obsahových zložiek plodov *Citrus grandis* je adekvátne uviesť:

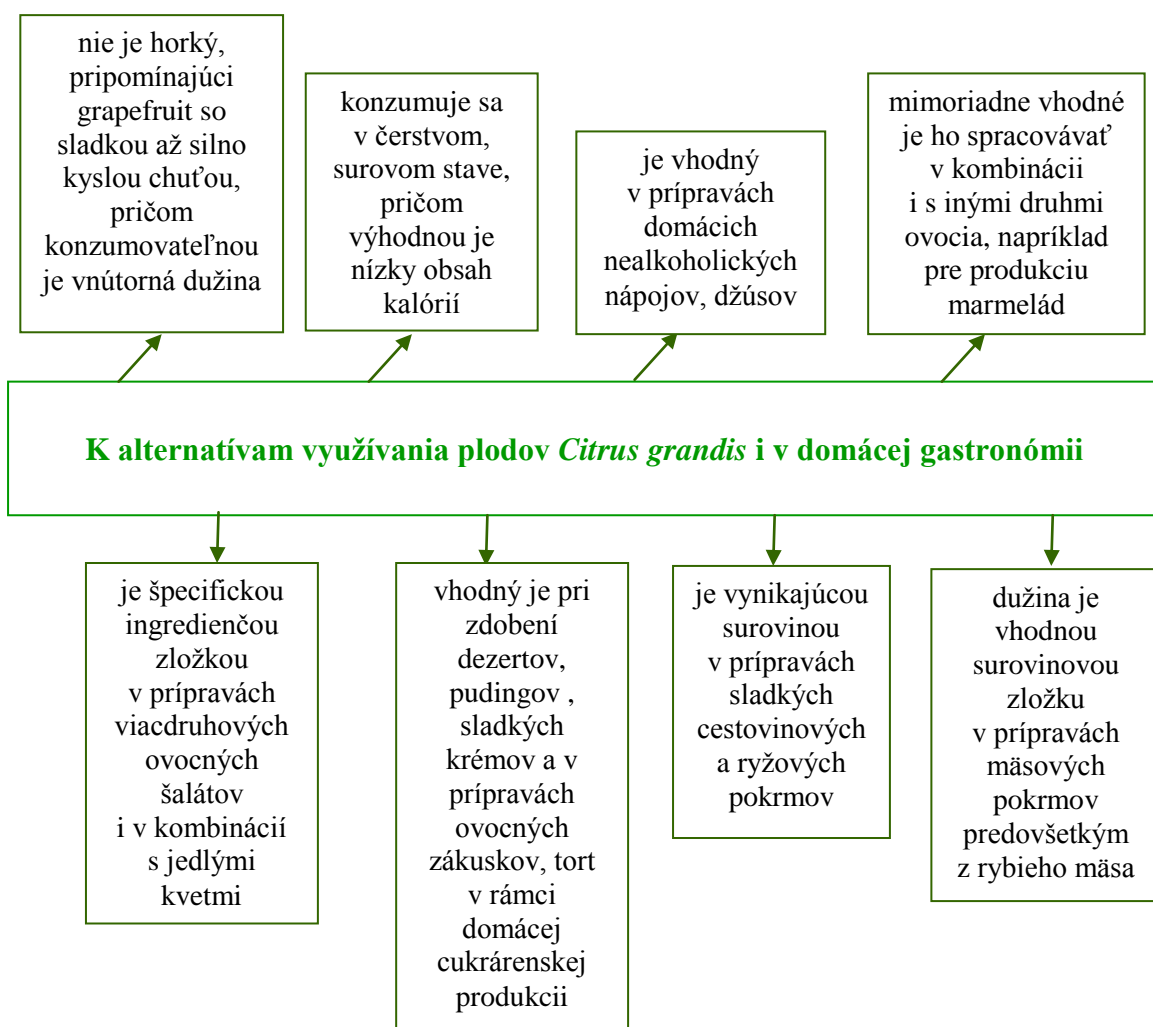
- vitamín C,
- provitamín A,
- sacharidy,
- bielkoviny,
- vláknina,
- vitamín B,
- tuky,
- fosfor,
- draslík,
- horčík,
- sodík,
- vápnik,
- zinok,
- železo.

Pri špecifikácii jeho pozitívnych účinkov na organizmus užívateľov je z týchto adekvátne poukázať taktiež na:

- ✓ podpora trávenia,
- ✓ významný vplyv v posilňovaní imunitného systému,
- ✓ zabraňovanie vzniku kŕčov,
- ✓ pozitívny vplyv pre udržiavanie zdravej pokožky
- ✓ využitie pri potrebách znižovania telesnej hmotnosti,
- ✓ regulovanie krvného tlaku,

- ✓ vhodný i pre konzumentov, ktorí majú problematiku s vysokou hladinou cholesterolu,
- ✓ pozitívne pôsobenie pri anémiách,
- ✓ pomáha vstrebávať železo,
- ✓ vhodný v prevencii proti chrípke,
- ✓ vhodný i pri problematikách srdcových ochorení,
- ✓ predchádzanie osteoporózy,
- ✓ antioxidačné účinky,
- ✓ pozitívne pôsobí proti vzniku nádorových ochorení,
- ✓ využitie pri potrebách odhlieňovania dýchacích ciest,
- ✓ odstraňuje intoxikáciu alkoholom,
- ✓ význam pre regeneráciu svalov.

Schéma 1 **K** alternatívam využívania plodov *Citrus grandis* i v domácej gastronómii

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tulipánová 7

949 76 Nitra

Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

**PASSIFLORA EDULIS – VÝZNAM, ÚČINKY PLODOV PRE ORGANIZMUS
UŽÍVATEĽOV A VYUŽÍVANIE V DOMÁCEJ SPRACOVATELSKEJ SFÉRE**

**PASSIFLORA EDULIS - THE IMPORTANCE, EFFECTS OF THE FRUITS FOR
CONSUMERS ORGANISM AND ITS USE IN HOME PROCESSING SPHERE**

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

The fruits of *Passiflora edulis* belong to the important representatives of tropical fruit and they are additionally used as fresh food or raw material. These fruits are the source of valuable content components with the important positive effect on human organism. There is a need to emphasize this positive effect for home consumers. It is also important to point out the possibilities of the use of these edible parts in home gastronomy.

Key words: *Passiflora edulis*, fruits, important content components, home consumer, consumer organism, positive effects, home gastronomy

Abstrakt

V doplnkovom využívaní čerstvých potravín, surovinových zložiek, ktoré sú súčasťou tropického ovocia patria k významným reprezentantom plody *Passiflora edulis*. Tieto sú zdrojom cenných obsahových zložiek, ktoré majú významný – pozitívny vplyv, účinky na ľudský organizmu, a ktoré je potrebné i pre domácich užívateľov zdôrazniť. Súčasne je opodstatnené poukazovať na možnosti využívania týchto konzumných častí práve v domácej gastronómii.

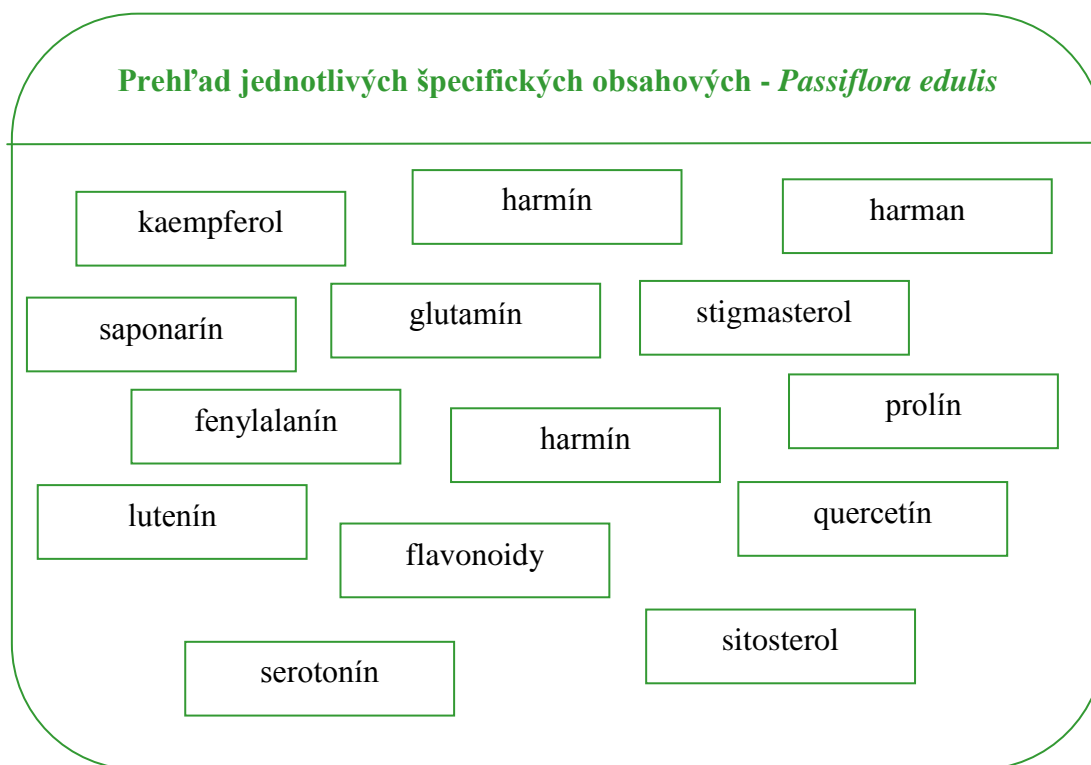
Kľúčové slová: *Passiflora edulis*, plody, významné obsahové zložky, domáci spotrebiteľ, organizmus užívateľa, pozitívne účinky, domáca gastronómia

V súčasť tropických popínavých rastlín a ako jedného z menej tradičných zástupcov ovocia nemožno nevenovať pozornosť *Passiflora edulis*, ktorého konzumné časti predstavujú doplnkovú a hodnotnú súčasť v možnosti využívania i domácimi spotrebiteľmi.

Aromatické plody tohto druhu s horko-sladkou chuťou sú zdrojom množstva hodnotných obsahových zložiek, v rámci ktorých je i pre domácich konzumentov adekvátne uviesť:

- vláknina,
- sacharidy,
- vitamín C,
- provitamínA,
- vitamín B₂,
- vitamín B₆,
- vápnik,
- fosfor,
- železo,
- vitamín E,
- horčík,
- sodík,
- draslík,
- zinok,
- vápnik,
- kyselina listová,
- kyselina linoleová,
- lykopény,
- polyfenolické látky.

Obrázok 1 Prehľad jednotlivých špecifických obsahových látok - *Passiflora edulis*

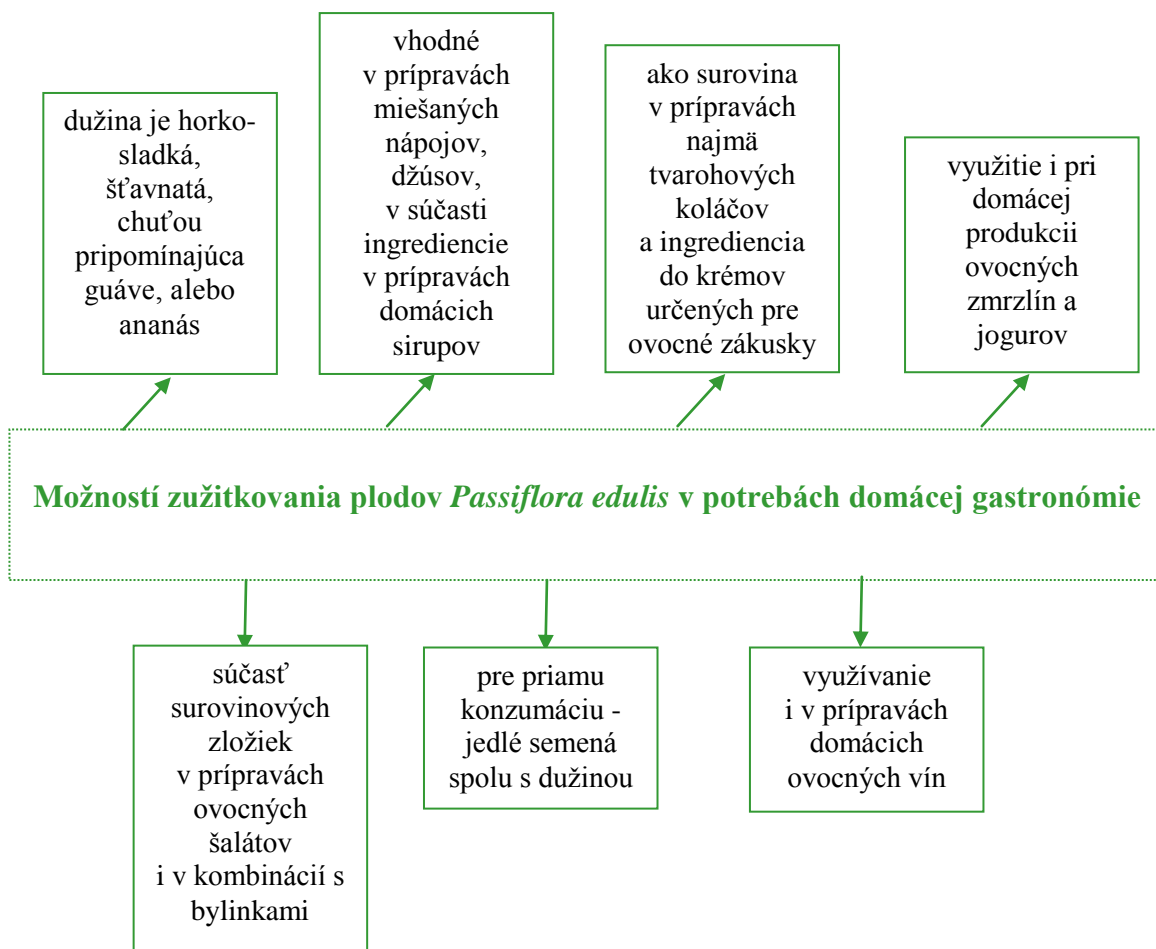

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Využívanie tohto zástupcu exotického ovocia má vo vzťahu k organizmu užívateľov množstvo pozitívnych účinkov, z ktorých i pre domácu spotrebiteľskú sféru je opodstatnené z týchto zdôrazniť:

- sedatívny účinok,
- antioxidačné účinky,
- protizápalové účinky,
- podpora imunitného systému,
- udržanie hladiny inzulínu pre diabetikov,
- anxiolytikum,
- spasmolytikum,
- podpora trávenia,
- prospešný účinok pri neurózach,
- znižovanie krvného tlaku,
- využitie i pri problematikách s nespavosťou,
- v prípade semien → znižovanie v krvi hladiny lipidov, cholesterolu, triglyceridov.

Schéma 1 Možností využitia plodov *Passiflora edulis* v potrebách domácej gastronómie

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Tulipánová 7
949 76 Nitra
Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

CARICA PAPAYA – VÝZNAM, ÚČINKY PLODOV PRE ORGANIZMUS UŽÍVATEĽOV A VYUŽÍVANIE V DOMÁCEJ SPRACOVATELSKEJ SFÉRE

CARICA PAPAYA - THE IMPORTANCE, EFFECTS OF FRUITS FOR CONSUMERS' ORGANISM AND ITS USE IN HOME PROCESSING SPHERE

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

The fruits of *Carica papaya* are very valuable due to their content components which are important for consumers' organism. It is very important to point out the content of the fruits of less traditional fruit species and their positive effects on consumers health. There is a need to share the knowledge, experiences and possibilities of the use of edible parts of these fruit species for natural product processors and home gastronomy.

Key words: *Carica papaya*, fruits, important content components, home consumer, positive effects, organism, home gastronomy, fruits use

Abstrakt

V špecifikách jednotlivých obsahových zložiek významných pre organizmu konzumentov a v zameraní na menej tradičné druhy ovocia, v rámci ktorých hodnotnými sú i plody *Carica papaya* je potrebné pre domácu sféru spotrebiteľov poukazovať tak na ich zastúpenie, ako i pozitívne účinky. Opodstatnené je selektívne poukazovanie na niektoré z príkladových – špecifických obsahových látok s výraznými účinkami na zdravie užívateľov. K využitiu jedlých častí tohto druhu ovocia je však pre spracovateľov prírodných produktov v domácnostiach namieste sprostredkovať poznatky, skúsenosti i možnosti s ich aplikovaním v oblasti domácej gastronómie.

Kľúčové slová: *Carica papaya*, plody, významné obsahové zložky, domáci spotrebiteľ, pozitívne účinky, organizmus, domáca gastronómia, využívanie plodov

Pri zužitkovaní plodov menej tradičného ovocia je zo spektra takýchto zástupcov významná i *Carica papaya*, nakoľko jej biologicky významné obsahové zložky, vlastnosti, ale i pozitívne účinky na organizmus užívateľov predstavujú významný – efektívny prínos.

Pre konzumáciu, spracovanie za účelom produkcie konzumných výrobkov sa využívajú plody, ktoré ak sú vyzreté je ich farba žltá až oranžová a pri zameraní pre významné obsahové zložky i vo vzťahu k účinkom na konzumentov je z týchto opodstatnené zdôrazniť:

- provitamín A,
- vitamín C,
- sacharidy,
- bielkoviny,
- vláknina,
- vitamín B₉,
- draslík,
- vápnik,
- železo,
- vitamín K,
- vitamín E,
- cholín,
- luteín,
- kyselina listová,
- kyselina pantoténová,
- selén,
- meď,
- mangán,
- sodík,
- fosfor.

K špecifikácii pozitívnych účinkov plodov *Carica papayae* na organizmus užívateľov je z týchto namieste uviesť:

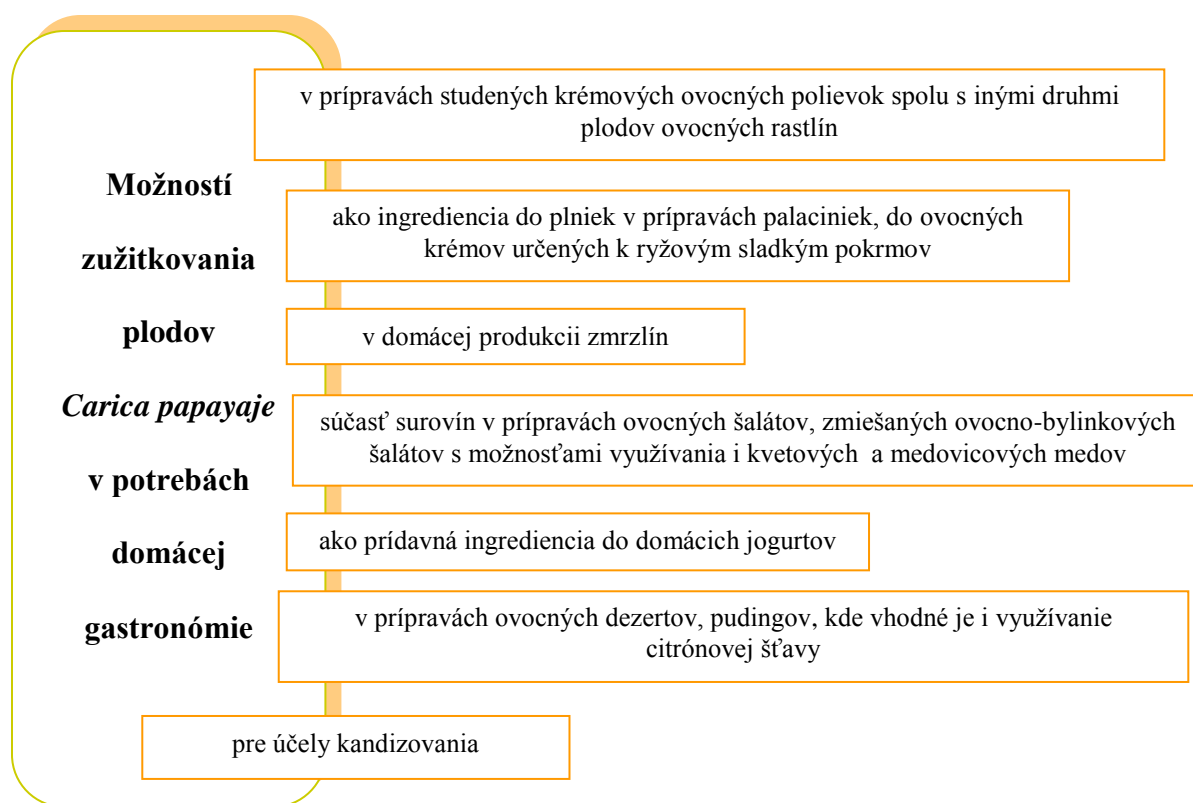
- ✓ nízkokalorické ovocie,

- ✓ antioxidačný potenciál,
- ✓ podpora imunitného systému,
- ✓ detoxikačné pôsobenie,
- ✓ znižovanie vysokého cholesterolu,
- ✓ podporné účinky na funkciu žalúdka,
- ✓ hladina cukru v krvi → normalizuje,
- ✓ význam i pri odstraňovaní nadbytočnej vody z organizmu,
- ✓ účinnosť i pri niektorých kožných ochoreniach,
- ✓ obličky → podporné účinky,
- ✓ priaznivé účinky na hrubé črevo,
- ✓ jednotlivé obsahové zložky, spomedzi ktorých možno zdôrazniť i zeaxantín, luteín → ochrana sliznice očí,
- ✓ ochranná funkcia v spojitosti s niektorými rakovinovými ochoreniami,
- ✓ zlepšovanie absorpcie Ca v tele,
- ✓ pozitívne účinky na posilnenie kostí,
- ✓ význam i v predchádzaní artritídy,
- ✓ predchádzanie zápche,
- ✓ význam v predchádzaní srdcových chorôb.

Selektívne k pozitívnemu pôsobeniu špecificky významných obsahových zložiek plodov *Carica papayae* však nemožno z týchto nezdôrazniť:

- ✚ antioxidanty, taktiež v súčasnosti karotenoidov → neutralizovanie voľných radikálov,
- ✚ vitamín C, lykopén → ochrana pred ochoreniami srdca; ochranná funkcia kože,
- ✚ papaín → podpora trávenia potravy; štiepenie bielkovín; zlepšovanie zásobovania organizmu živinami; protizápalové účinky,
- ✚ vitamín C, vitamín A, lykopén → inhibujú oxidáciu lipoproteínov s nízkou hustotou.

Obrázok 1 Možností využitia plodov *Carica papayae* v potrebách domácej gastronómie

Zdroj: Spracované autormi príspevku

PodĎakovanie

„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Tulipánová 7
949 76 Nitra
Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

K ÚČINKOM, Z VÝZNAMU *HYLOCEREUS UNDATUS* PRE ORGANIZMUS UŽÍVATEĽOV A MOŽNOSTI ZUŽITKOVANIA V DOMÁCEJ SPRACOVATEĽSKEJ SFÉRE

THE EFFECTS AND IMPORTANCE OF *HYLOCEREUS UNDATUS* FOR CONSUMERS' ORGANISM AND THE POSSIBILITIES OF ITS USE IN HOME PROCESSING SPHERE

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

The edible parts of *Hylocereus undatus* are important for home processing and consumer environment as food and raw material comes from different sources of subtropical and tropical plants. It is necessary to point out the importance and content of biologically valuable substances due to the additional use of these edible parts by home consumers. They have positive effects on organism and a lot of benefits for consumer health. It is also important to point out their use in home gastronomy.

Key words: *Hylocereus undatus*, biologically important substances, positive effects, organism, home consumers, home gastronomy, the possibilities of the use

Abstrakt

V rámci domáceho spracovateľského, spotrebiteľského prostredia a v zameraní i na potraviny, suroviny pochádzajúce z rôznych zdrojov subtropických a tropických rastlín nachádzajú opodstatnené využitie i konzumné časti *Hylocereus undatus*. V rámci doplnkového využívania takýchto konzumných častí je potrebné pre samotných domácich užívateľov poukazovať na ich významovosť i z hľadiska zastúpenia jednotlivých biologických hodnotných látok. Nemožno však nezdôrazňovať aj ich účinky vo vzťahu k organizmu, ich prínos pre zdravie konzumentov. Taktiež je dôležité poukazovať na možnosti ich začleňovania, aplikovania v potrebách domácej gastronómie.

Kľúčové slová: *Hylocereus undatus*, biologicky významné zložky, pozitívne účinky, organizmu, domáci konzument, domáca gastronómia, možnosti využívania

K hodnotným zdrojom biologicky významných látok v súčasťi uplatňovania doplnkových druhov ovocia pochádzajúceho z tropických a subtropických oblastí a so zohľadnením možnosti variabilného využitia v domácom prostredí spotrebiteľov patria plody *Hylocereus undatus*.

Aromatické plody daného rastlinného reprezentanta dosahujúce dĺžku i do 12 cm, s dužinou bielej, alebo ružovej farby a s množstvom čiernych drobných semienok sú významným zdrojom hodnotných obsahových zložiek, v rámci ktorých i v spojitosti s domácimi konzumentmi, spracovateľmi takýchto druhov ovocia je opodstatnené uviesť okrem iných:

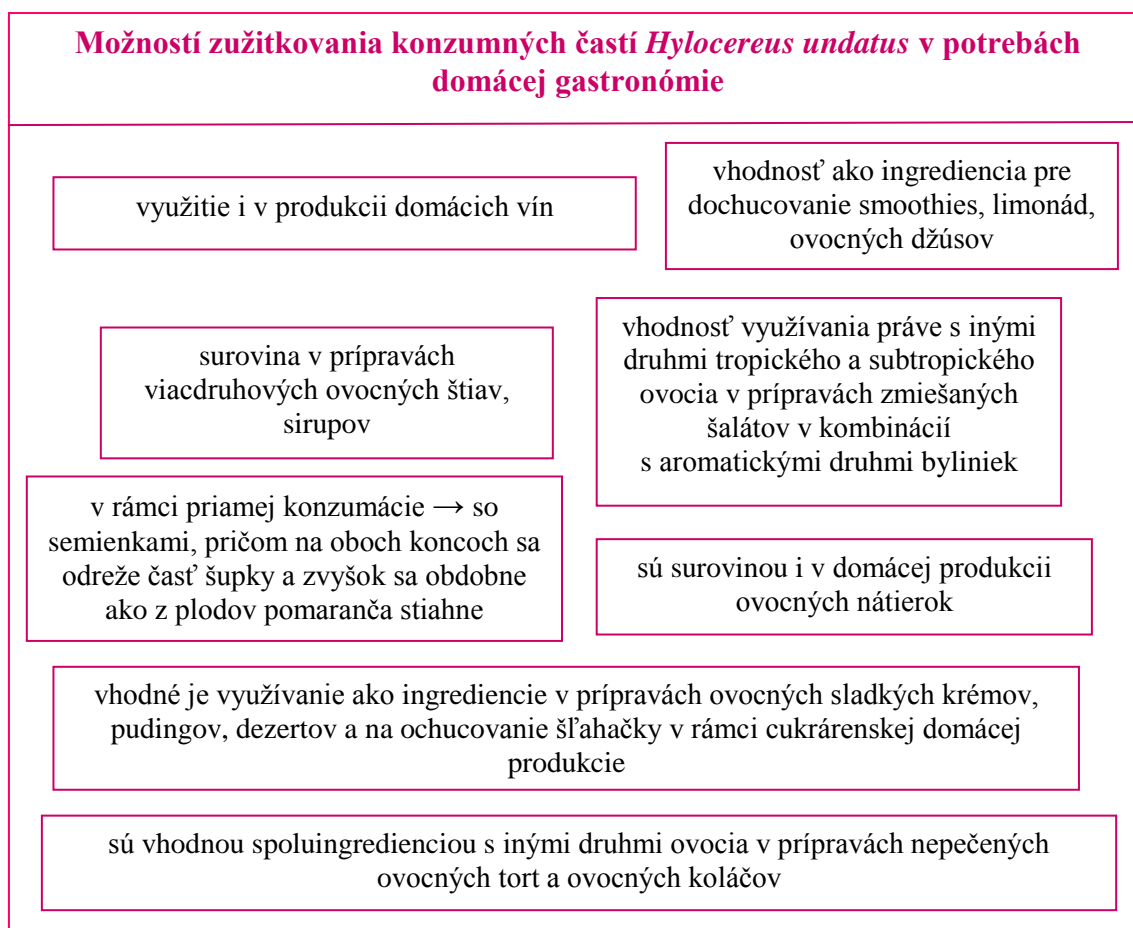
- vitamín C,
- vitamín B₂,
- vitamín B₃,
- vápnik,
- fosfor,
- sodík,
- železo,
- vláknina,
- karotény,
- protenoidy,
- lykopén,
- oligosacharidy.

Tento potravinový zdroj, surovina využívaná i pre spracovanie rôznoúčelových konzumných produktov má však i nie malý význam vo vzťahu k účinkom na organizmu, kde zo spektra týchto aspektov je namieste taktiež poukázať na:

- prebiotický účinok,
- význam i pri znižovaní hladiny cukru v krvi,
- zvyšovanie zdravej flóry čriev,
- podpora trávenia,
- LDL cholesterol → znižovanie hladiny,

- účinky pri hydratácii pokožky,
- zmiernenie príznakov gastritídy,
- pozitívny účinky i pri problematikách žalúdočných vredov,
- antidepresívum,
- priaznivé účinky na zdravie očí,
- priaznivé účinky na zuby, kosti,
- regulácia pohybov čriev,
- priaznivé pôsobenie na pamäť,
- odstraňovanie škodlivých toxínov z organizmu,
- prevencia pred rôznymi druhmi rakoviny,
- zlepšenie peristaltiky čriev.

Obrázok 1 Možností využitia konzumných častí *Hylocereus undatus* v potrebách domácej gastronómie

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tulipánová 7

949 76 Nitra

Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

K PRÍSTUPOM VÝSADIEB, VÝSEVOV VYBRANÝCH DRUHOV ZELENINY URČENEJ NA PREZIMOVANIE V PODMIENKACH ZÁHRADKÁRSKEHO PESTOVATEĽSKÉHO PROSTREDIA

THE PLANTING AND SOWING OF SOME SELECTED VEGETABLE SPECIES DUE TO THEIR OVERWINTERING IN GARDEN ENVIRONMENT CONDITIONS

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

The gardeners in their productive beds in gardens very often use planting and sowing of vegetable species which are suitable for overwintering. It is adequate to point out some approaches and aspects which are specific and variable for different vegetable species. It is also important to bring the knowledge and experiences about their use which can bring the most significant required effect.

Key words: garden environment, planting, sowing, overwintering vegetable species, approaches, recommendations

Abstrakt

Samotní záhradkáři v pestovatelském prostředí úžitkových záhonů častokrát využívají výsadby, sejby druhů zeleniny určených na prezimování. Je adekvátné v této „problematice“ poukazovat na některé z přístupů a na aspekty s tím související, které jsou i při jednotlivých druzích zeleniny, skupin zeleniny specifické a variabilné. Je opodstatněné současně v těchto spojitostech přinášet poznatky, zkušenosti z takovýchto záměrů pro dané pestovatelské uplatňování tak, aby očekávaný efekt byl co nejvýraznější.

Klíčové slová: záhradkárske pestovateľské prostredie, výsevy, výsadby, prezimujúce druhy zeleniny, príklady, prístupy, odporúčania

V záhradkárskych pestovateľských podmienkach sa častokrát pristupuje k výsadbám, k sejbe rôznych zeleninových druhov určených na prezimovanie. Je potrebné selektívne k týmto zámerom a pri jednotlivých reprezentantoch pristupovať špecificky, individuálne tak, aby pestovateľský efekt bol čo najvýraznejší.

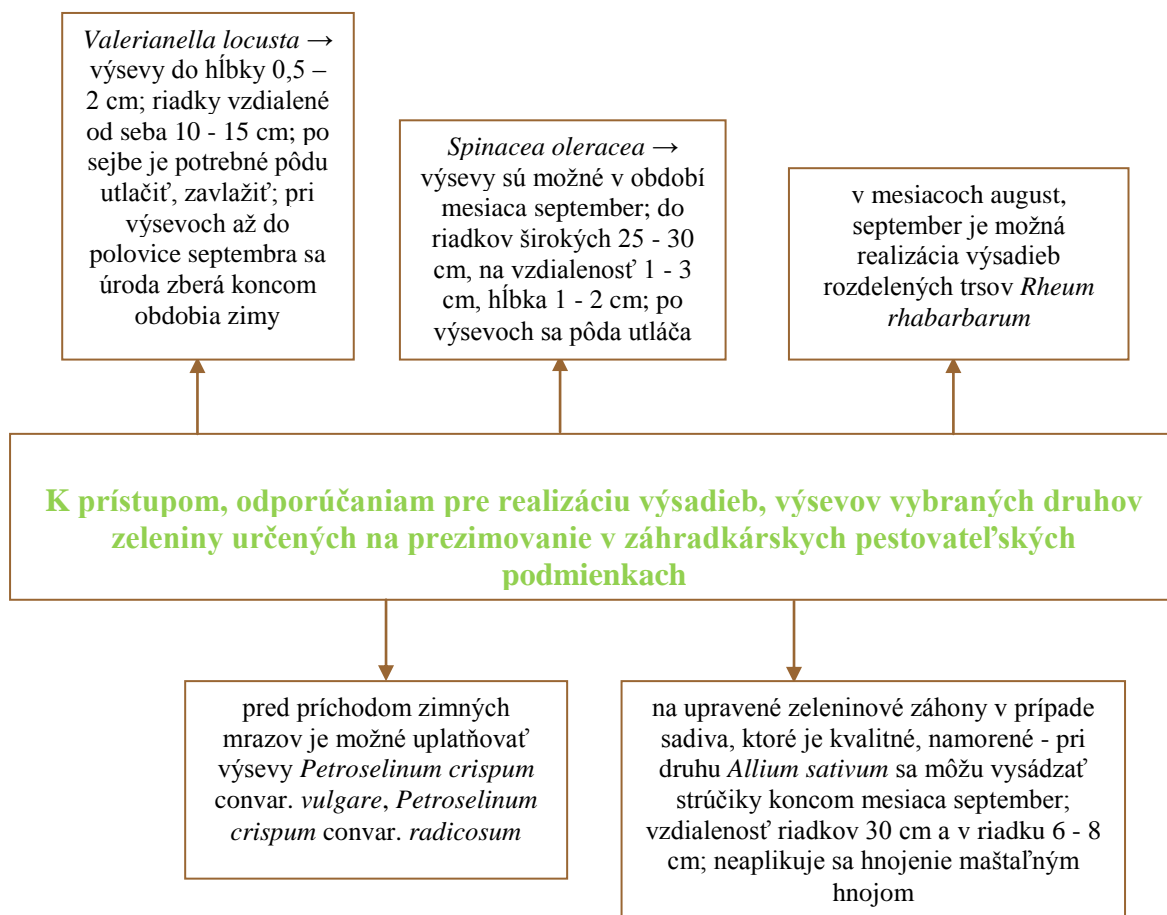
V zameraní na prípravu pôdy na záhonoch so zámerom využívania zeleninových druhov na prezimovanie je potrebné túto s dostatočným predstihom pripraviť, pričom v prípade sejby - približne 21 dní pred jej samotnou realizáciou. Dôležité je i pre zamedzenie poškodzovania koreňových systémov zeleninových druhov v prípade intenzívnych silných mrazov zabezpečiť to, aby pôda na záhonoch bola po spracovaní primerane uľahnutá. Práve predsejbovým rýľovaním sa pripravuje pôda na jesennú sejbu.

V zameraní na aplikovanie hnojív je potrebné uviesť:

- v prípade medziplodín sa hnojí pôda pri príprave v súlade s výživou jednotlivých rastlinných druhov, ktoré sa na záhonoch budú na nasledujúci rok pestovať ako hlavná plodina,
- v prípade zeleninových druhov s výsevom, s výsadbou v jesennom období → hnojenie v súlade s ich zaradením do príslušných pestovateľských tratí,
- v zameraní pre trváce druhy zeleniny, zástupcov hlúbovín je adekvátna aplikácia niektorých z dostupných organických hnojív → vyzretý kompost, maštalný hnoj a s možnosťou dávok vhodných priemyselných hnojív.

Tesne pre samotnými výsadbami, výsevmi je potrebné pôdu na záhonoch plytko prekypriť a pôdny povrch urovnať, čím sa zabezpečí príprava pevného pôdneho lôžka.

Schéma 1 K prístupom, odporúčaniam pre realizáciu výsadiieb, výsevov vybraných druhov zeleniny určených na prezimovanie v záhradkárskych pestovateľských podmienkach

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tulipánová 7

949 76 Nitra

Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

AVERRHOA CARAMBOLA – MENEJ TRADIČNÝ DRUH OVOCIA A K JEJ VÝZNAMU PRE DOMÁCU SPOTREBITEĽSKKÚ SFÉRU

AVERRHOA CARAMBOLA - LESS TRADITIONAL FRUIT SPECIES AND ITS IMPORTANCE FOR HOME CONSUMERS' SPHERE

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

The interesting and specific representative for alternative use, consumption, production also for home processors and consumers of less traditional fruit species is *Averrhoa carambola*. It is necessary to point out its important content components, biologically valuable substances and its effects on consumers health. It is also important to show the possibilities of its use in home gastronomy.

Key words: *Averrhoa carambola*, content components, biologically important substances, effects, organism, home gastronomy

Abstrakt

V alternatívach využívania konzumácie, produkcie konzumných výrobkov i v sfére domácich spracovateľov, užívateľov netradičných druhov ovocia je zaujímavým a špecifickým reprezentantom *Averrhoa carambola*. Pre opodstatnenosť využívania konzumných častí tohto rastlinného druhu je namieste zdôrazniť jeho významné obsahové zložky, biologicky hodnotné látky a ich účinky pre zdravie konzumentov. Je však dôležité i poukazovať na ich využívanie v domácej gastronómii.

Kľúčové slová: *Averrhoa carambola*, obsahové zložky, biologicky významné látky, účinky organizmus, domáca gastronómia

V spektre netradičných druhov rastlín a ich konzumných častí predstavuje *Averrhoa carambola* zaujímavého, špecifického reprezentanta, ktorý je okrem iného pre domácich konzumentov prínosom i pre biologicky významné obsahové zložky. Je však súčasne surovinou a doplnkovou ingredienciou zložkou s možnosťami širokého aplikovania taktiež v domácej gastronómii.

V zdôraznení niektorých zo základných a významných obsahových zložiek konzumných častí sladko-kyslej chuti - karambola tohto netradičného rastlinného reprezentanta je adekvátne uviesť:

- vitamín C,
- železo,
- fosfor,
- horčík,
- draslík,
- zinok,
- vitamín B₁,
- vitamín B₂,
- vitamín B₉,
- vitamín E,
- esenciálne aminokyseliny,
- vitamín A,
- vláknina,
- sacharidy,
- sodík,
- proteíny,
- selén,
- kyselina gallová,
- kvercetín,
- niacín.

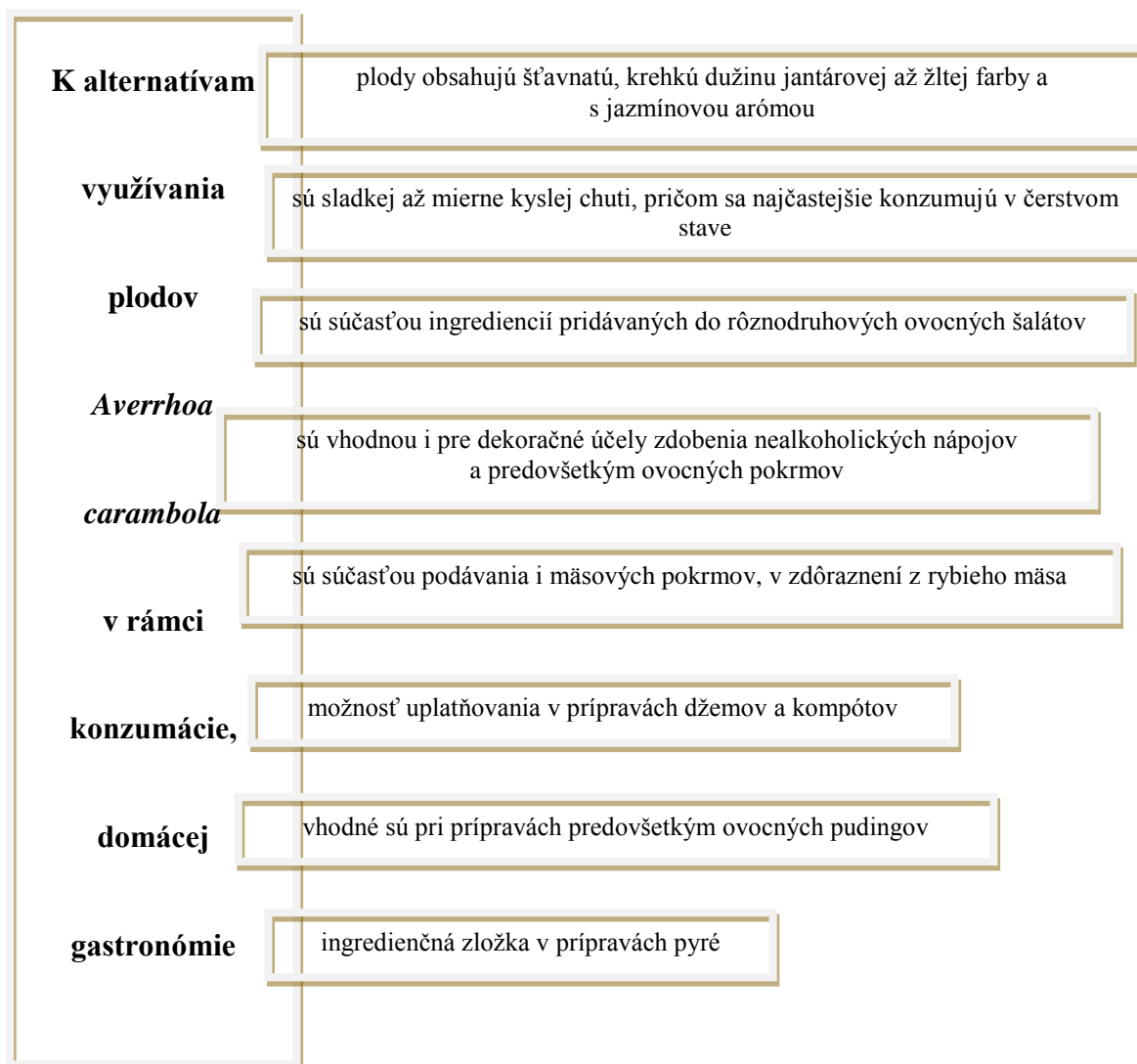
Pri špecifikácii jeho pozitívnych účinkov tak plodov, či iných častí daného rastlinného zdroja na organizmus užívateľov je z týchto adekvátne poukázať taktiež na:

- ✓ pozitívne účinky na kosti,
- ✓ podpora imunitného systému,
- ✓ vhodné pri uplatňovaní redukčných diét,

- ✓ znižovanie pocitov úzkostí,
- ✓ pozitívny vplyv na zdravie očí,
- ✓ zmiernovanie napätia v cievach, tepnách,
- ✓ antimikrobiálne účinky,
- ✓ priaznivé účinky na pokožku,
- ✓ znižovanie krvného tlaku,
- ✓ znižovanie hladiny cukru v krvi,
- ✓ zmiernenie bolestí svalov,
- ✓ upokojujúce účinky pri astme,
- ✓ stimuluje chuť do jedla,
- ✓ nevoľnosť → zmierňuje prejavy,
- ✓ podpora kvalitného spánku,
- ✓ znižovanie hladiny cholesterolu,
- ✓ prírodné diuretikum,
- ✓ znižuje riziko aterosklerózy,
- ✓ znižovanie rizika srdcových ochorení.

Je však potrebné zdôrazniť, že v plodoch je taktiež vo väčšom obsahu okrem iných zložiek zastúpená i kyselina šťaveľová, čomu je potrebné venovať pozornosť a konzumáciu uplatňovať v primeranom - odporúčanom množstve, ktoré je potrebné rešpektovať i súčasne v zdôraznení na zrelosť samotných plodov. Je však i adekvátne jej konzumáciu vzhľadom k niektorým zdravotným problémom jedincov, akými sú napríklad ochorenia srdca, nedostatočná funkcia obličiek, či ďalšie odborne prekonzultovať. Nadmerná konzumácia môže spôsobovať zdravotné problémy.

Obrázok 1 **K alternatívam využívania plodov *Averrhoa carambola* v rámci konzumácie, domácej gastronómie**

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tulipánová 7

949 76 Nitra

Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

ALLIUM URSINUM VYUŽÍVANIE A VÝZNAM V ZÁHRADKÁRSKYCH PESTOVATEĽSKÝCH ŠTRUKTÚRACH A V DOMÁCEJ SPOTREBE

THE USE OF *ALLIUM URSINUM* AND ITS IMPORTANCE IN GARDENS' STRUCTURES AND FOR HOME CONSUMPTION

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

There is an interest of gardeners to use some specific productive plants in their garden environment such as *Allium ursinum*. It can be use for home gastronomy due to its properties, content components with positive effects on consumers organism. It is necessary to point out some aspects of its use in garden structure.

Key words: *Allium ursinum*, garden environment, cultivation, demands on environment, positive effects, consumer organism, biologically important components, home gastronomy

Abstrakt

V záhradkárskom pestovateľskom prostredí je v mnohých prípadoch v záujme samotných záhradkárov uplatňovať i niektoré zo špecifických úžitkových rastlín, medzi ktoré patrí taktiež *Allium ursinum*. Vzhľadom na jeho vlastností, obsahové zložky s pozitívnymi účinkami na organizmus užívateľov a široké začleňovanie v potrebách domácej gastronómie ho tieto predurčujú pre začleňovanie i v pestovateľských štruktúrach záhrad, pričom na dané aspekty je potrebné selektívne poukazovať.

Kľúčové slová: *Allium ursinum*, záhradkárske pestovateľské prostredie, pestovanie, nároky na prostredie, pozitívne účinky, organizmu užívateľa, biologicky významné zložky, domáca gastronómia

V zameraní pre niektoré špecifické druhy úžitkových rastlín v podmienkach pestovania záhradkármi v nie malej miere má uplatnenie i *Allium ursinum*. Vzhľadom na jeho vlastnosti, obsahové zložky s pozitívnymi účinkami na organizmus užívateľov a široké začleňovanie v potrebách domácej gastronómie ho predurčujú pre začleňovanie i v pestovateľských štruktúrach záhrad.

K pestovateľským aspektom v prostredí záhrad, k nárokom na prostredie tejto približne 40 cm vysokej rastline charakteristickej tvorbou kvetov bielej farby na bezlistej stonke a s arómou po cesnaku je opodstatnené výberovo uviesť:

- výsadbové záhony by mali byť v polotieni,
- vyhovujúce sú piesočnaté, kyslejšie pôdy, dostatočne vlhké,
- pestovanie je vhodné na severných stranách,
- výhodou je, že ide o mrazuvzdorného zástupcu rastlín a nenáročného na pestovanie,
- nie je vhodné jej pestovanie na miestach, kde bolo pre tým využívanie pestovania *Allium cepa*, a ktoré boli vyhnojené,
- rozmnožovanie je možné tak semenami, ako i cibul'ami,
- v prípade výsevov sú tieto vhodné v mesiacoch október – marec pri uplatňovaní hĺbky 1 cm,
- približne 5 cm pod povrchom pôdy sa vysádzajú cibul'ky spoločne s možnosťou približne 5 – 10 ks, a to od mesiaca mája do novembra,
- v priebehu pestovania je potrebné udržiavať dostatočnú vlhkosť pôdy na pestovateľských záhonoch,
- nie je nevyhnuté uplatňovanie prihnojovania,
- v zbere sa najčastejšie zmeriava na lístky, ktoré sú mladé a pred kvitnutím.

V súvislosti s domácimi spracovateľmi, užívateľmi tohto druhu je však opodstatnené selektívne zdôrazniť i pozitívne účinky, pôsobenie na organizmus:

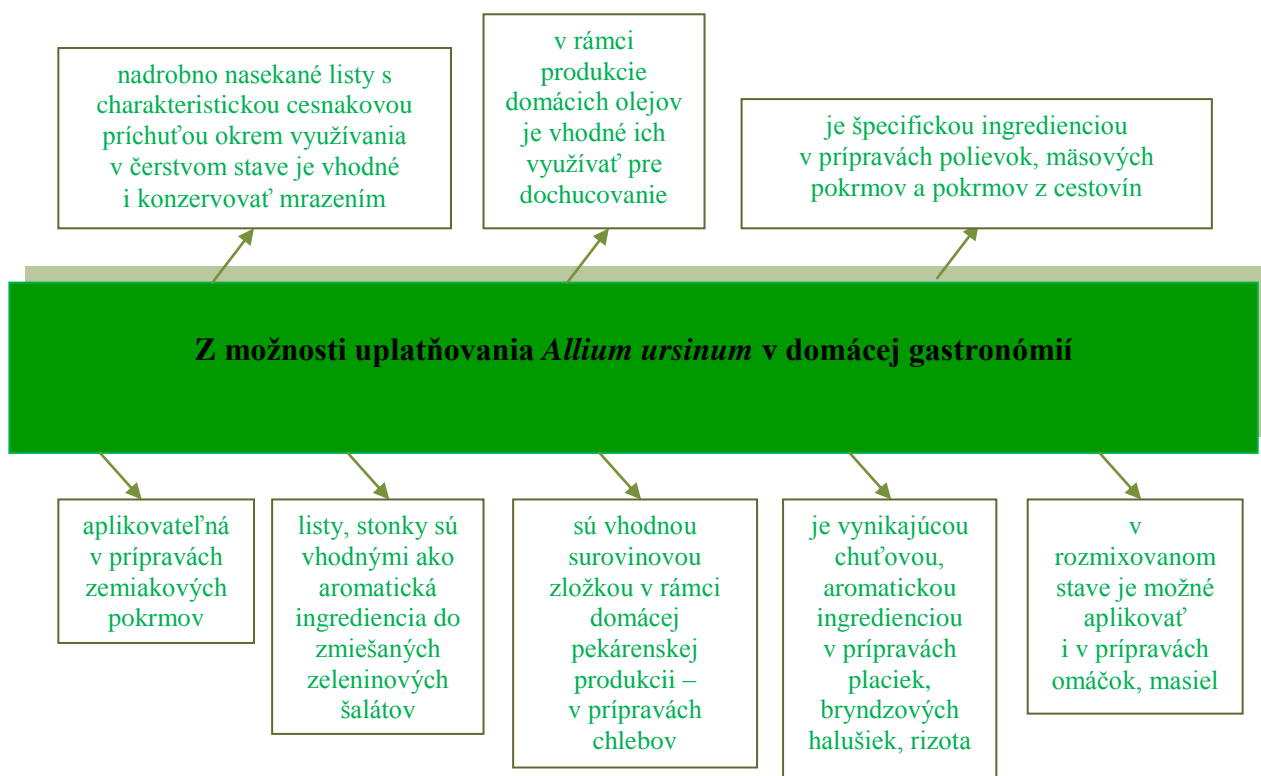
- ✓ detoxikačné účinky,
- ✓ znižovanie krvného tlaku,
- ✓ pozitívne účinky pri likvidácii niektorých črevných parazitov,
- ✓ podpora tvorby krvi,
- ✓ pozitívne účinky na trávenie,
- ✓ podpora chuti k jedlu,
- ✓ možnosti využívania pri chrípke,

- ✓ využitie pri problematikách s arterosklerózou,
- ✓ baktericídne účinky,
- ✓ možnosť uplatňovania taktiež pri problematikách so zápchou,
- ✓ vhodnosť a účinnosť pri prečisťovaní obličiek,
- ✓ využívanie pri problematikách s astmou,
- ✓ odstraňovanie plynatosti,
- ✓ podporuje tvorbu kolagénu,
- ✓ uvoľňovanie krčov vnútorných orgánov,
- ✓ upravuje činnosť žalúdka.

V zameraní na zastúpenie niektorých z biologicky významných obsahových zložiek je selektívne adekvátne zdôrazniť:

- silice,
- flavonoidy,
- horčiny,
- alicín,
- nukleozid adenzín,
- fytoncídny,
- vitamín C,
- sodík,
- draslík,
- sacharidy,
- bielkoviny,
- vápnik
- vitamíny – B₂, B₉, B₆, B₃, B₁, E, K.

Schéma 1 Z možnosti uplatňovania *Allium ursinum* v domácej gastronómii

Zdroj: Spracované autormi príspevku

PodĎakovanie

„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tulipánová 7

949 76 Nitra

Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

PLEUROTUS OSTREATUS – K MOŽNOSTIAM JEJ PESTOVANIA I V PROSTREDÍ ZÁHRAD A Z VÝZNAMU JEJ ÚČINKOV A VYUŽÍVANIA DOMÁCI MI SPOTREBITEĽMI

PLEUROTUS OSTREATUS - THE POSSIBILITIES OF ITS GROWING IN GARDENS AND THE IMPORTANCE OF ITS EFFECTS AND THE USE BY HOME CONSUMERS

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

Pleurotus ostreatus is one of valuable sources used in garden environment which is also used by home processors and consumers and for gastronomy needs. It is valuable source of important content components and it has positive effects on consumers' health. It is adequate to point out the possibilities of its application for home gastronomy.

Key words: *Pleurotus ostreatus*, possibilities, growing approaches, garden environment, important content components, home consumers, effects on organism, home gastronomy, use, examples

Abstrakt

Súčasťou sortimentu v mnohých prípadoch práve v záhradkárskom prostredí pestovateľsky uplatňovaných hodnotných konzumných zdrojov, ktoré súčasne využívajú domáci spracovatelia, konzumenti pre jednotlivé účely i v potrebách gastronómie je *Pleurotus ostreatus*. Predstavuje hodnotný zdroj významných obsahových zložiek a je charakteristický pozitívnymi účinkami na zdravie užívateľov, pričom na tieto aspekty je adekvátne poukazovať. Zároveň je opodstatnené zdôrazniť i možnosti jej aplikovateľnosti v potrebách domácej gastronómie.

Kľúčové slová: *Pleurotus ostreatus*, možnosti a prístupy pestovania, záhradkárske pestovateľské prostredie, významné obsahové zložky, domáci spotrebitelia, účinky na organizmus, domáca gastronómia, využívanie, príklady

Pleurotus ostreatus je súčasťou sortimentu v mnohých prípadoch práve v záhradkárskom prostredí pestovateľsky uplatňovaných hodnotných konzumných zdrojov, ktoré súčasne využívajú domáci spracovatelia, konzumenti pre jednotlivé účely i v potrebách gastronómie.

V prípade voľby pre pestovanie *Pleurotus ostreatus* je niekoľko možností, spôsobov a špecifik prístupov, v rámci ktorých z týchto je adekvátne selektívne uviesť nasledovné:

- nenáročným spôsobom jej pestovania je na dreve, a to i pre začínajúcich záhradkárov v prípade klátikového spôsobu pestovania → z príslušných stromových kmeňov sa pripravia klátiky o dĺžke približne 25 cm, pričom sa môže využiť napríklad bežne dostupné vrbové, bukové, topoľové, či brezové drevo; vhodné je využívanie čerstvého dreva; pre zakladanie kultúry je termínom obdobie leta; pri teplote 2°C - 10°C vydrží čerstvá násada podhubia 28 i viac dní; na hornú reznú plochu klátikov sa uloží približne 1 cm hrubý kotúčik narezaného podhubia a priloží sa ďalší klátik v rámci prístupu pre očkovanie; takto sa môže postupovať i do výšky 4 klátikov; dolný i vrchný koniec klátikového stĺpika sa naočkuje obdobne, prekryje sa, a konce sa priklincujú hrubším dreveným kotúčikom; klátikový stĺpik sa prípadne spevní bočným sklincovaním; vložia sa do vhodného priestoru na prerastanie podhubia, pričom primeraná teplota je 20°C – 27 °C; z týchto priestorov sa vyberú koncom augusta a uložia do pôdy – 10 - 15 cm, pričom vhodnými sú i zatrávené, zatienené, zátverné miesta záhrad; koncom mesiaca september sa vyskytujú prvé plodnice; výrazná úroda je v druhom roku,
- pestovanie na slame v igelitových vreciach → do vriec sa vkladajú vrstvy upravenej slamy striedavo i so sadbou, pričom sa postup opakuje až do naplnenia vriec do 3/4; do takto pripravených vriec sa urobia približne 4 cm dlhé zárezy, a tieto sa do vhodných priestorov uložia pri teplote 20°C – 25°C a ponechávajú sa približne 14 dní; v okolí otvorov pri vytváraní zhlukov húb → v priestoroch sa upravuje teplota na približne 16°C a zabezpečí sa pravidelné vetranie; tieto vrecia by v danom období mali byť približne 10 hodín na svetle; zber je možné realizovať približne dvadsiatym dňom.

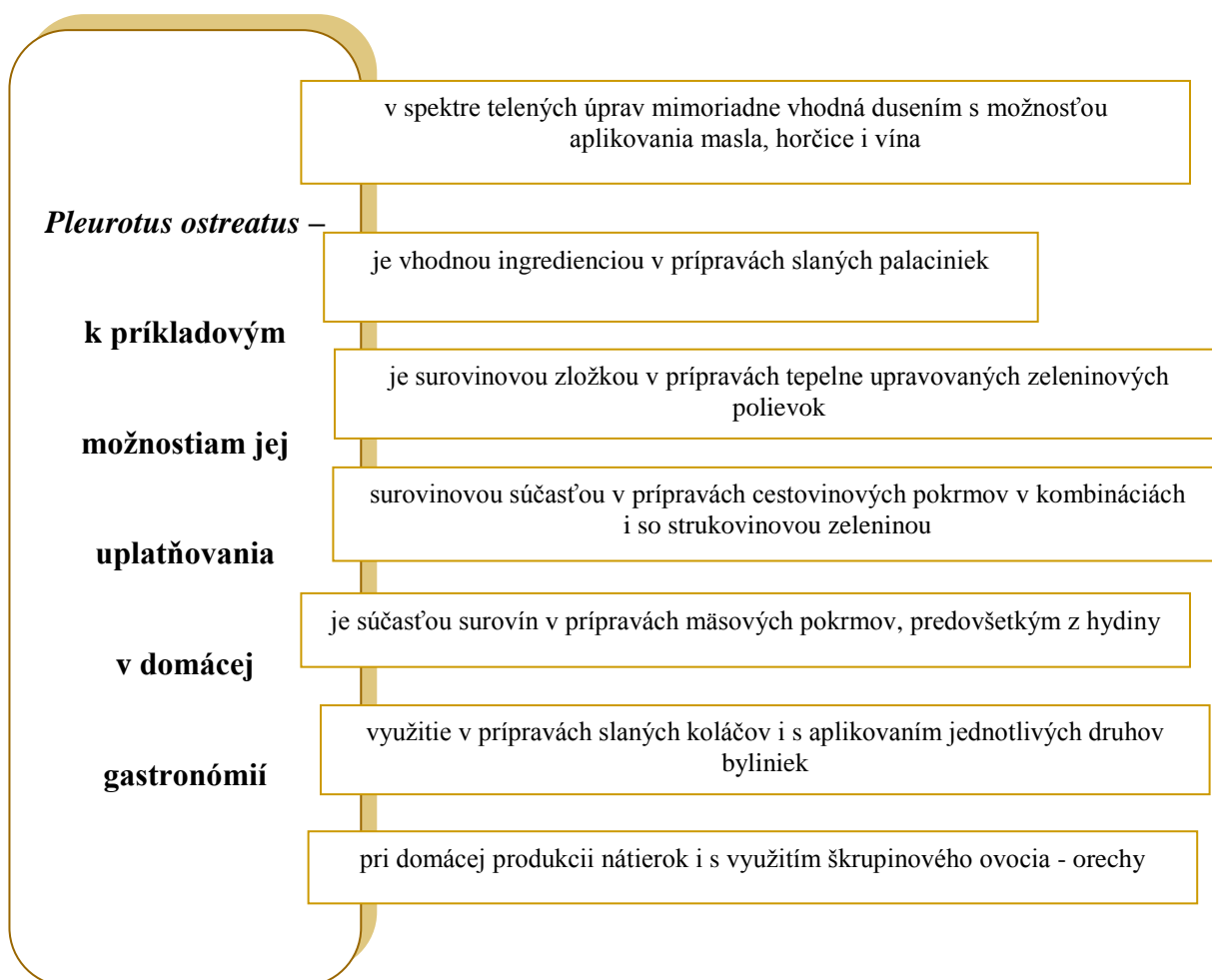
V zameraní na jej významné obsahové zložky je adekvátne z týchto zdôrazniť taktiež:

- betaglukány,
- vláknina,
- chróm,
- meď,
- železo,
- jód,
- selén,
- fosfor,
- draslík,
- sodík,
- zinok,
- terpény,
- vitamín C,
- vitamín K,
- vitamín D,
- vitamíny skupiny B.

V selektívnom zdôraznení jej pozitívnych účinkov na organizmus domácich spotrebiteľov je namiesta poukázať i na nasledovné:

- pozitívny vplyv na imunitný systém,
- napomáha regulovať funkciu čriev,
- odstraňuje z tela jedovaté látky,
- účinky i pri liečbe ekzémov,
- priaznivý vplyv na krvný tlak,
- znižovanie hladiny cholesterolu,
- pozitívny vplyv na cievnu sústavu,
- zlepšenie metabolizmu,
- zmiernenie pocitov únavy,
- potenciál antioxidačných, protizápalových účinkov,
- z výrazných účinkov pôsobenia proti ochoreniam – plesňovým, vírusovým, bakteriálnym,
- ovplyvňuje taktiež liečbu popálenín.

Obrázok 1 *Pleurotus ostreatus* – k príkladovým možnostiam jej uplatňovania v domácej gastronómii

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tulipánová 7

949 76 Nitra

Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

VYUŽÍVANIE *BRASSICA RAPA* SUBSP. *RAPA* ZÁHRADKÁRMI A DOMÁCIMI SPOTREBITEĽMI

THE USE OF *BRASSICA RAPA* SUBSP. *RAPA* BY GARDENERS AND HOME CONSUMERS

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

Brassica rapa subsp. *rapa*. belongs to less traditional vegetable species used in gardens as well as for home gastronomy. It is valuable representative of this vegetable group with specific properties and effects due to consumers' organism. Its effectivity of the use as food source, source of important content components is wide and significant so it is necessary to point out these connections. It is important to emphasize some aspects of its growing and environment requirements. It is also adequate to show some examples of its application and use for home gastronomy needs.

Key words: *Brassica rapa* subsp. *rapa*, cultivation, garden environment, important content components, positive effects, organism, home gastronomy, use

Abstrakt

V súčasnosti menej tradičných druhov zeleniny, a to tak v pestovateľskom prostredí záhrad, ako i využitia v potrebách domácej gastronómie je *Brassica rapa* subsp. *rapa*. Je cenným predstaviteľom skupiny zeleniny, vyznačujúcej sa špecifickými vlastnosťami, účinkami vo vzťahu k organizmu užívateľov. Jej efektivita využitia ako potravinového zdroja, zdroja významných obsahových zložiek je značne široká a výrazná a je potrebné na tieto súvislosti poukazovať. Pre samotných pestovateľov v záhradkárskom prostredí je opodstatnené zdôrazniť taktiež niektoré aspekty súvisiace s jej pestovateľským

uplatňovaním, nárokmi na prostredie. Pre účely v potrebách domácej gastronómie je adekvátne sprostredkovať príkladové varianty jej aplikovania, zužitkovávania.

Kľúčové slová: *Brassica rapa* subsp. *rapa*, pestovanie, záhradkárske prostredie, významné obsahové zložky, pozitívne činky, organizmus, domáca gastronómia, uplatňovanie

V zastúpení menej tradičných zeleninových druhov pre pestovateľské uplatňovania v prostredí záhrad predstavuje *Brassica rapa* subsp. *rapa* významného reprezentanta v zdrojoch zastúpenia hodnotných biologických látok a domáceho uplatňovania pre spracovanie v súčasť konzumných produktov, či v domácej gastronómii.

V zdôraznení niektorých aspektov jej pestovateľského uplatňovania v záhradkárskom pestovateľskom prostredí a z nárokov na prostredie je opodstatnené výberovo uviesť:

- znáša i teploty do - 7°C,
- nie je náročná na teplo,
- vyhovujúce sú chladnejšie podmienky,
- 7 – 10 týždňov je vegetačné obdobie,
- vyhovujúce sú pôdy dostatočne vlhké, pH 6,0 - 6,9, s dostatkom vápnika a živín,
- vhodnosť pestovania okrem stredne ťažkých pôd i ľahšie hlinitopiesočnaté pôdy,
- dutosť buliev, či nevyhovujúca chuť → pri nadbytku dusíka v pôdnom prostredí,
- vhodné sú slnečné stanovištia záhrad,
- je možné ju pestovať i ako predplodinu,
- v dostupnosti odrôd sú skoré, poloskoré, neskoré,
- výsevy je možné realizovať v jarnom období i v mesiacoch júl – august do hĺbky 1,5 – 2 cm,
- vzdialenosť riadkov 30 - 40 cm a vzdialenosť semien v riadku v závislosti od odrody 8 – 15 cm,
- v priebehu pestovania je vhodné udržiavať pôdu na záhonoch v prípade sucha dostatočne vlhkú a zameriavať sa na priebežné odstraňovanie burín,
- z výsevov v období mesiaca august sú vhodné pre zimné uskladňovanie.

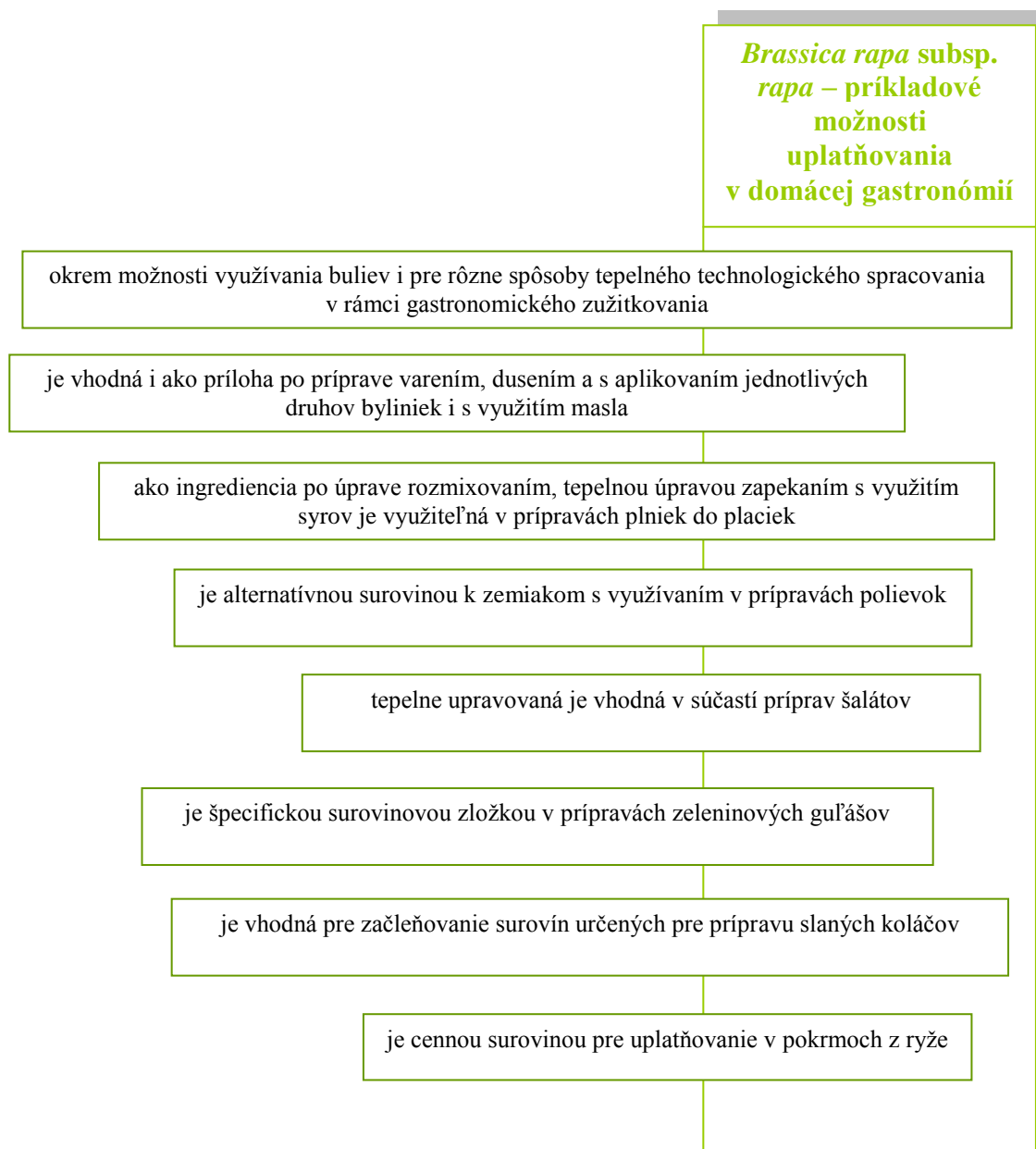
Pri zameraní na niektoré z významných obsahových zložiek tohto reprezentanta zeleniny je potrebné uviesť taktiež:

- vitamín C,
- betakarotén,
- draslík,
- vápnik,
- fosfor,
- mangán,
- síra,
- sodík,
- vláknina,
- sírne éterické oleje,
- silice,
- vitamíny skupiny B.

Využívanie tohto zástupcu zeleniny má vo vzťahu k organizmu užívateľov množstvo pozitívnych účinkov, z ktorých i pre domácu spotrebiteľskú sféru je opodstatnené z týchto zdôrazniť:

- ✓ pri poruchách tráviaceho traktu → pozitívne účinky,
- ✓ močopudné účinky,
- ✓ význam pri liečbe osteoporózy,
- ✓ podpora imunitného systému,
- ✓ podporuje vylučovanie väčšieho množstva žalúdočných štiav,
- ✓ odstraňovanie škodlivých voľných radikálov z organizmu,
- ✓ antibakteriálne účinky,
- ✓ stimuluje srdcovú činnosť,
- ✓ účinná pri redukčných diétach,
- ✓ prevencia artériosklerózy,
- ✓ priaznivé účinky pri žalúdočných, žlčových problémoch,
- ✓ protizápalové účinky,
- ✓ stimuluje činnosť čriev,
- ✓ zlepšuje flexibilitu ciev.

Obrázok 1 *Brassica rapa* subsp. *rapa* – príkladové možnosti uplatňovania v domácej gastronómii

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tulipánová 7

949 76 Nitra

Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

BRASSICA RAPA VAR. PERVIRIDIS – NETRADIČNÝ DRUH ÚŽITKOVEJ VEGETÁCIE V ZÁHRADKÁRSKOM PESTOVATEĽSKOM PROSTREDÍ A V DOMÁCEJ SPOTREBITEĽSKEJ PRAXI

BRASSICA RAPA VAR. PERVIRIDIS - NON-TRADITIONAL SPECIES OF PRODUCTIVE VEGETATION IN GARDEN ENVIRONMENT AND HOME CONSUMERS PRACTICE

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

Brassica rapa var. *perviridis* belongs to less applicable species of leaf vegetables in practice of gardeners and it is the raw material or food which is more - less only additional. Despite this fact it is adequate to point out the possibilities of its use for gardens and other related aspects. It is important to highlight its important content components and benefits for consumers health and then recommend the possibilities of its use in home gastronomy.

Key words: *Brassica rapa* var. *perviridis*, cultivation, garden environment, important content components, positive effects, organism, home gastronomy, use

Abstrakt

Brassica rapa var. *perviridis* patrí k menej uplatňovaným druhom listovej zeleniny v pestovateľskej praxi záhradkárov a predstavuje i v domácom spracovateľskom prostredí surovinu, potravinu, ktorá je viac – menej doplnkovou. Je však i pri danom rastlinnom reprezentantovi adekvátne poukazovať na možnosti jeho pestovateľského začleňovania v prostredí záhradkárov, a s tým súvisiacimi aspektmi. Vzhľadom na prospešné účinky na zdravie užívateľom je opodstatnené zdôrazniť jeho významné obsahové zložky a príkladovo odporúčať možnosti využitia i v domácej gastronómii.

Kľúčové slová: *Brassica rapa* var. *perviridis*, pestovanie, záhradkárske prostredie, významné obsahové zložky, pozitívne činky, organizmus, domáca gastronómia, uplatňovanie

Spomedzi nie štandarde pestovaných aromatických zástupcov zeleninových druhov v záhradkárskom prostredí so spektrom špecifických vlastností a cenných obsahových zložiek možno upriamiť pozornosť na *Brassica rapa* var. *perviridis*. Patrí k reprezentantom úžitkových rastlín, ktoré i v záhradkárskom pestovateľskom prostredí nie sú náročnými druhmi a nachádzajú pestré uplatňovanie taktiež v domácej gastronómii.

K podmienkam pre pestovanie vo vegetačnej štruktúre záhrad tejto úžitkovej rastliny je namieste zdôrazniť nasledovné aspekty:

- je pestovateľsky nenáročným zástupcom menej tradičných úžitkových rastlín,
- vyhovujúce sú dostatočne priepustné pôdy,
- pestovanie je vhodné na slnečných stanovištiach záhrad, poprípade v polotieni,
- je dostatočne tolerantná k výkyvom teplôt,
- k atraktívnym patria odrody s výrazným červeným zafarbením častí listového aparátu – napríklad 'Red Giant'
- výsevy je vhodné realizovať i v období mesiaca september do riadkov,
- výsevy sa môžu realizovať do hĺbky 0,5 – 1 cm,
- doba klíčenia je približne 2 týždne,
- pomerne rýchlo nastupuje tvorba kvetov v prípade uplatňovania jarných výsevov,
- od 5 do 8 týždňov → dĺžka vegetačnej doby,
- pred výsevmi je vhodné záhony určené pre pestovanie dostatočne zásobiť živinami,
- v priebehu vegetačného obdobia je potrebné pristupovať k priebežnému odburiňovaniu,
- pri ich pestovaní je vhodné prispôbiť vzdialenosť rastlín približne 40 x 20 cm,
- pri jej pestovaní na slnečnejších miestach v záhradách sa docieli jej intenzívnejšie zafarbenie,
- nie je výrazne poškodzovaná chorobami, či škodcami,
- pri jej zrezávaní približne 20 mm nad povrchom znova obrastá,
- zber sa realizuje už od 28 dňoch od výsevov, pričom sa odoberajú jednotlivé listy, alebo listové ružice v celku,
- v zberoch sa zameriava buď na prebierku, alebo jednorázový zber.

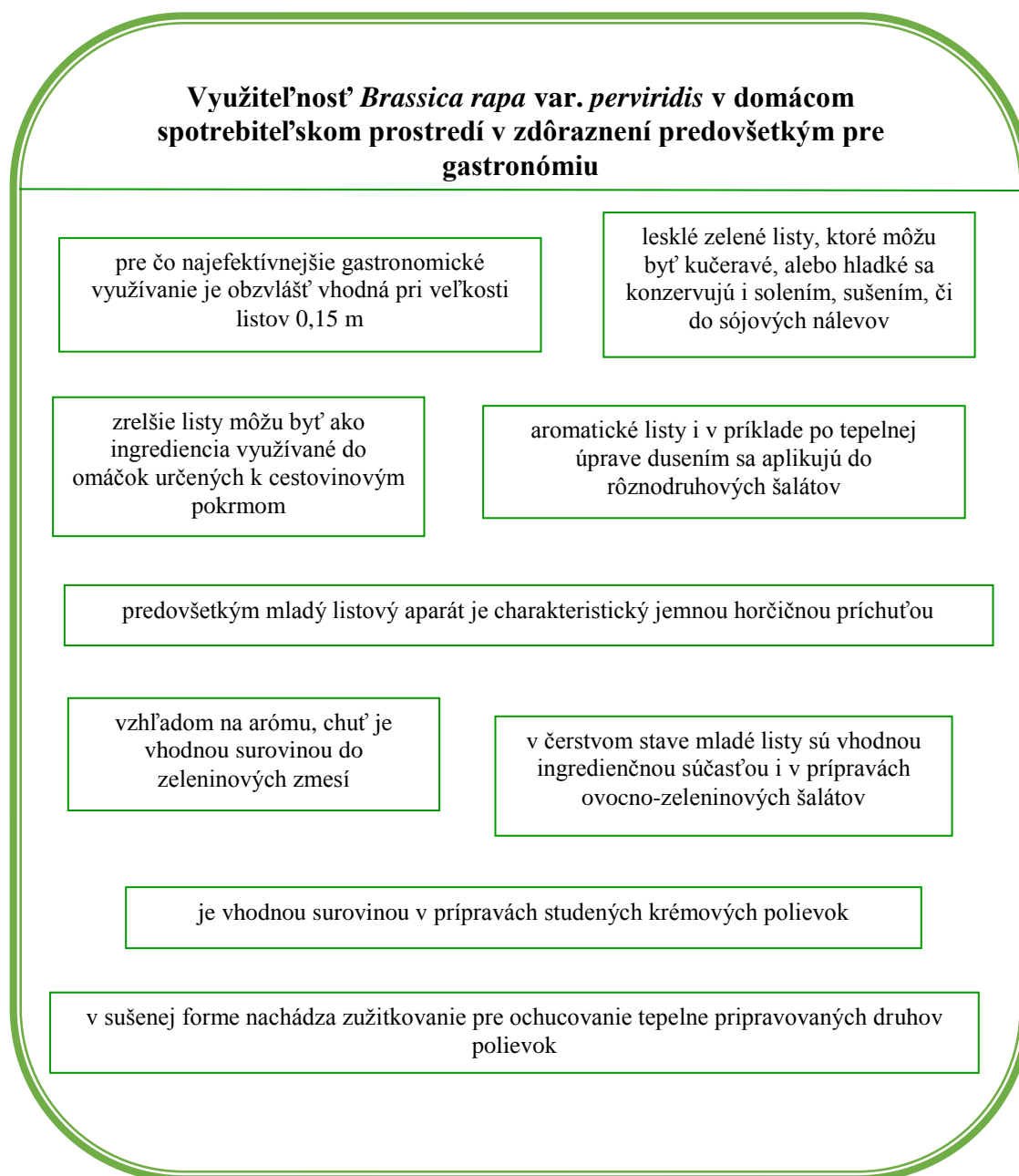
V zameraní na zdôraznenie jednotlivých významných obsahových zložiek tejto listovej zeleniny je adekvátne poukázať i na:

- ✚ vitamín C,
- ✚ betakarotén,
- ✚ luteín,
- ✚ glukozinoláty,
- ✚ zeaxantín,
- ✚ vitamín K,
- ✚ vitamín A,
- ✚ bielkoviny,
- ✚ vláknina,
- ✚ sacharidy,
- ✚ vápnik,
- ✚ draslík,
- ✚ fosfor.

V selektívnom zdôraznení priaznivých účinkov na organizmu užívateľov je adekvátne práve pre domácich spracovateľov, konzumentov poukázať na:

- ✓ zlepšenie obranyschopnosti organizmu,
- ✓ pozitívne účinky na kardiovaskulárny systém,
- ✓ pozitívne pôsobenie na kosti, zuby,
- ✓ účinnosť i v prípade škodlivých enzýmov,
- ✓ význam pre optimálne zrážanie krvi,
- ✓ význam → vstrebávanie Fe v organizme,
- ✓ protizápalové účinky,
- ✓ podporné účinky na tráviaci systém,
- ✓ dezinfekčné účinky.

Obrázok 1 Využitelnosť *Brassica rapa* var. *perviridis* v domácom spotrebiteľskom prostredí v zdôraznení predovšetkým pre gastronómiu

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tulipánová 7

949 76 Nitra

Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

ALOYSIA TRIPHYLLA – Z VÝZNAMU PESTOVATEĽSKÉHO UPLATŇOVANIA A DOMÁCEHO ZUŽITKOVANIA

ALOYSIA TRIPHYLLA - THE IMPORTANCE OF ITS USE IN GARDENS AND AT HOME

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

There is a need to emphasize important representative of less traditional productive plants for home gardens that is *Aloysia triphylla*. It is a natural plant sources with valuable content components which have positive effects on consumers' organism. It is important to point out this fact which is related with its use in home processing environment. It has also important use for home consumers sphere as well as home gastronomy.

Key words: *Aloysia triphylla*, growing, home growers, gardeners, active content components, home consumers, positive effects, human organism, home use, home gastronomy

Abstrakt

Pri zameriavaní sa na možnosti využívania menej tradičných úžitkových rastlín vhodných i pre pestovateľské prostredie domácností, či v súčasť záhradkárskej praxe možno inšpiratívne zdôrazniť významného zástupcu *Aloysia triphylla*. Predstavuje prírodný rastlinný zdroj s cennými obsahovými zložkami a s efektívnymi účinkami na organizmus užívateľov, čo v spojitosti s jej zužitkovaním v domácom spracovateľskom prostredí je adekvátne zdôrazniť. V nie malej miere je jej opodstatnená uplatniteľnosť pre domácu sféru spotrebiteľov i práve v domácej gastronómii.

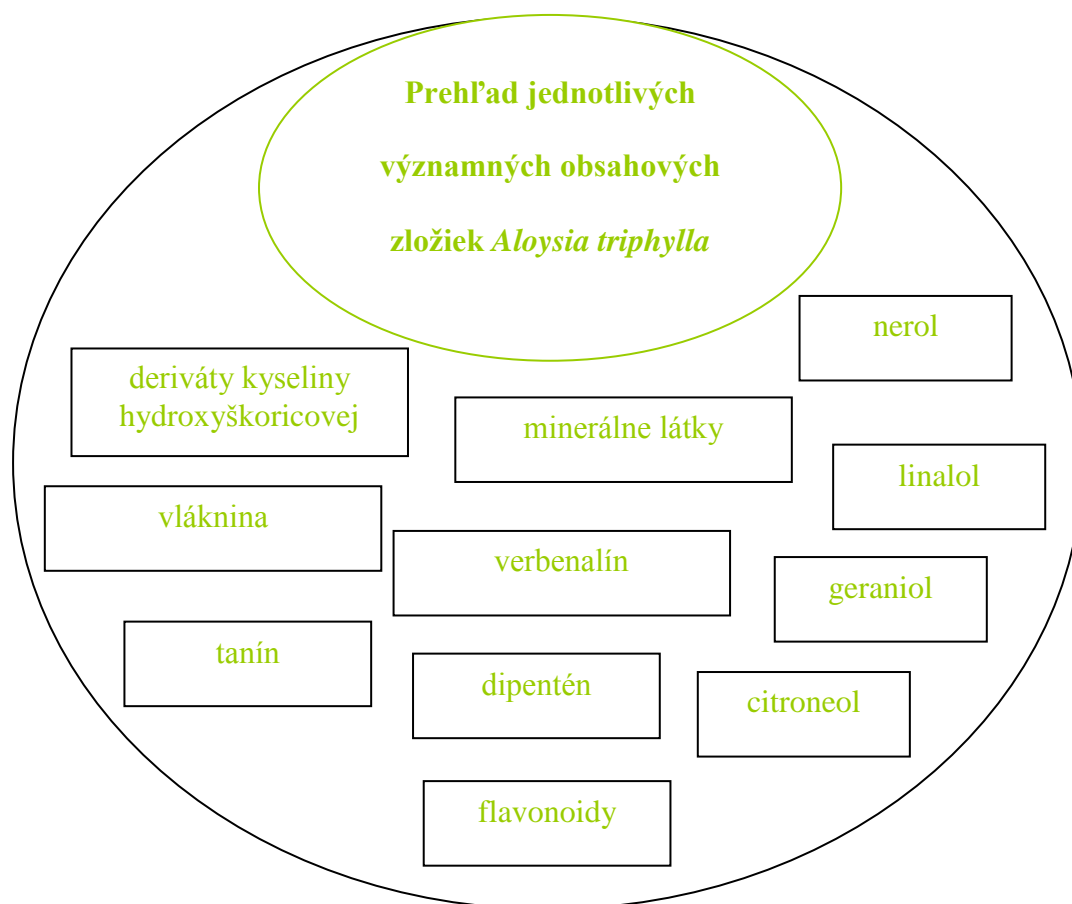
Kľúčové slová: *Aloysia triphylla*, pestovanie, domáci pestovatelia, záhradkári, účinné obsahové látky, domáci užívatelia, pozitívne účinky, organizmus človeka, domáce využívanie, domáca gastronómia

Pre obohatenie, spestrenie a doplnkové multiúčelové zámery využívania tak v pestovateľskom ako i v domácom spotrebiteľskom priestore má špecifické uplatnenie rastlinný reprezentant s charakteristickou citrónovou a výraznou - intenzívnou vôňou *Aloysia triphylla*. Tento opadavý krík so svetlozelenými listami kopijovitého tvaru vytvárajúci drobné kvety modrej, alebo bielej farby je z pestovateľského hľadiska pre aplikovanie v záhradkárskom, či domácom pestovateľskom prostredí menej tradičnou, avšak výrazne hodnotnou súčasťou doplnkovej vegetácie so možnosťami efektívneho domáceho spôsobu zužitkovania a pri zdôraznení cenných obsahových zložiek.

Pri špecifikácií zamerania - uplatňovania pestovania daného rastlinného reprezentanta v možnostiach okrem iného i pre prostredie záhrad je z týchto výberovo vhodné uviesť:

- tento rastlinný reprezentant dorastajúci v našich podmienkach približne 25 cm je možné pestovať i v mobilnej zeleni,
- vyhovujúce sú stanovištia s dostatočnou intenzitou slnečného žiarenia,
- nevyhovujú mu teploty nižšie ako 9°C,
- v prípade voľby pestovania priamo na záhonoch záhrad je možné a výhodné vysádzanie predpestovaných jedincov a ich výsadby najvhodnejšie od druhej polovici mája,
- zaštipovanie je vhodné uplatňovať z dôvodov rozrastania predovšetkým mladých jedincov,
- je potrebné zabezpečiť v prípade sucha i doplnkové zavlažovanie,
- pre podporu rastu a vitality je adekvátne aplikovanie prihnojovania v priebehu vegetačného obdobia,
- možné a efektívne je i uplatňovanie spätného rezu,
- v priebehu obdobia zimy je vhodné ho umiestňovať do priestorov, kde teplota nie je nižšia ako 5°C a minimalizovať zavlažovanie, pričom v raste pokračuje, ak teplota je vyššia ako 15°C,
- listy je vhodné zberať, sušiť pred tvorbou kvetov.

Obrázok 1 Prehľad jednotlivých významných obsahových zložiek *Aloysia triphylla*

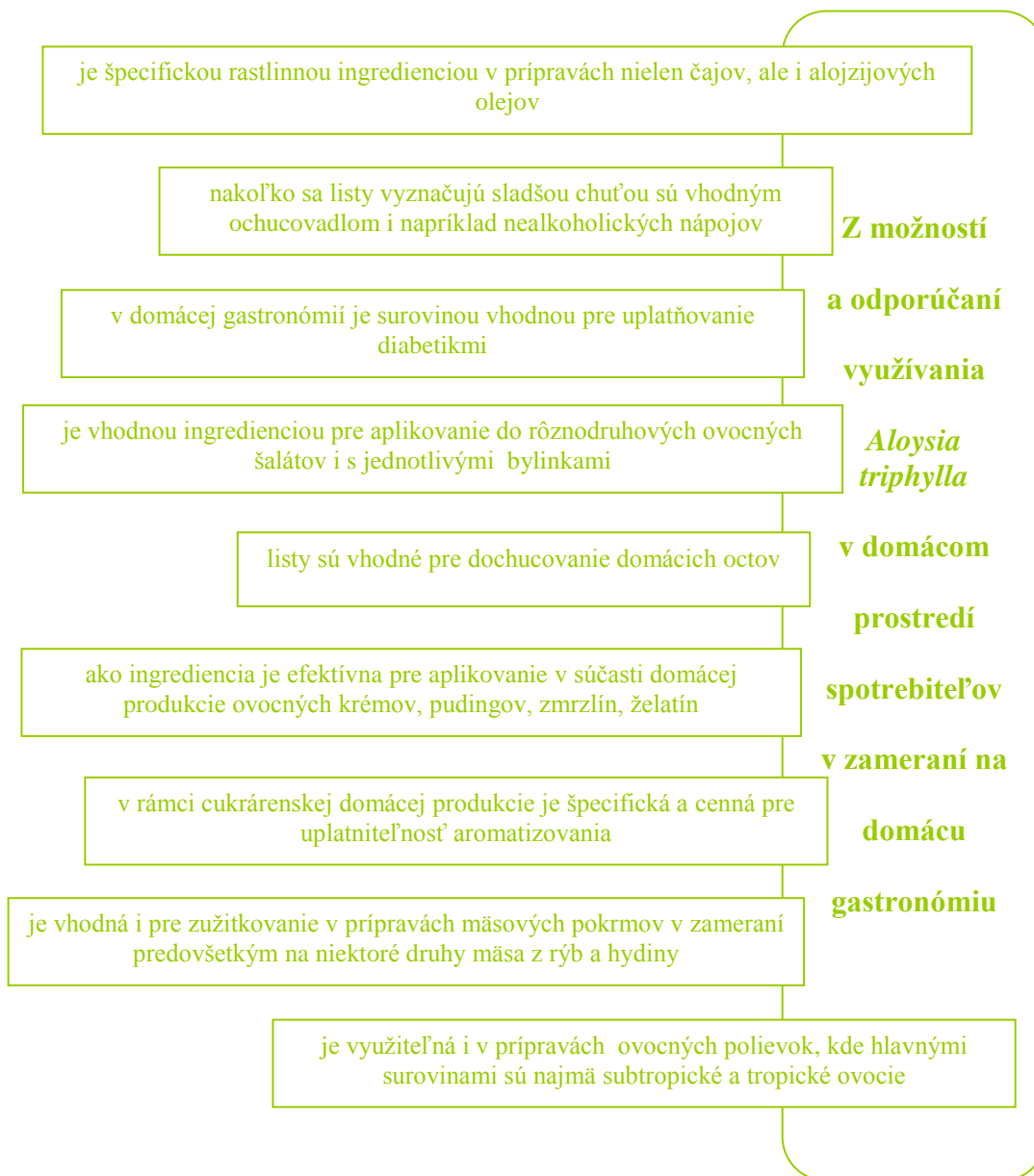
Zdroj: Spracované autormi príspevku

V nadväznosti na domácich spracovateľov, užívateľov tohto druhu je však opodstatnené selektívne zdôrazniť i pozitívne účinky, pôsobenie na organizmus:

- antioxidantný účinok,
- protizápalový účinok,
- zlepšovanie trávenia,
- detoxikácia tráviaceho traktu,
- karmitatívne pôsobenie,
- efektívne využívanie i pri problematikách horných dýchacích ciest,
- relaxačný účinok,
- mierny účinok anxiolytický,
- flavonoidná časť obsahových zložiek → priaznivé pôsobenie pri žalúdočných problémoch,
- regenerácia buniek,
- zlepšovanie kvality spánku,

➤ eliminácia stresu.

Obrázok 2 **Z možností a odporúčaní využívania *Aloysia triphylla* v domácom prostredí spotrebiteľov v zameraní na domácu gastronómiu**

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tulipánová 7

949 76 Nitra

Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

VOĽNE RASTÚCE DRUHY RASTLÍN V ZÁHRDÁCH A ICH POTENCIÁL ZUŽITKOVANIA

WILD GROWING PLANT SPECIES IN GARDENS AND THEIR USING POTENTIAL

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

There is a frequent existence of many plant species including weeds which can be effectively used in different alternatives in gardens, by home processors of plant raw material. Many of them have valuable content components with positive effects on human organism. It is adequate to point out and recommend the possibilities of their use for home consumers sphere and their positive effects.

Key words: wild growing plant species, gardens, importance, effects, content components, use, home consumer

Abstrakt

V prostredí záhrad je frekventovaný výskyt množstva rastlinných druhov voľne sa vyskytujúcich, tvoriacich taktiež burinné druhy, a ktoré možno efektívne využívať v rôznych alternatívach potrieb užívateľov záhrad, domácich spracovateľov rastlinných surovín. V mnohých prípadoch sa vyznačujú cennými obsahovými látkami s pozitívnymi účinkami na organizmus človeka. Je opodstatnené poukázať a odporúčať na možnosti ich zužitkovania i pre domácu spotrebiteľskú sféru a na potenciál pozitívnych vplyvov v prípade voľby pre ich využívanie.

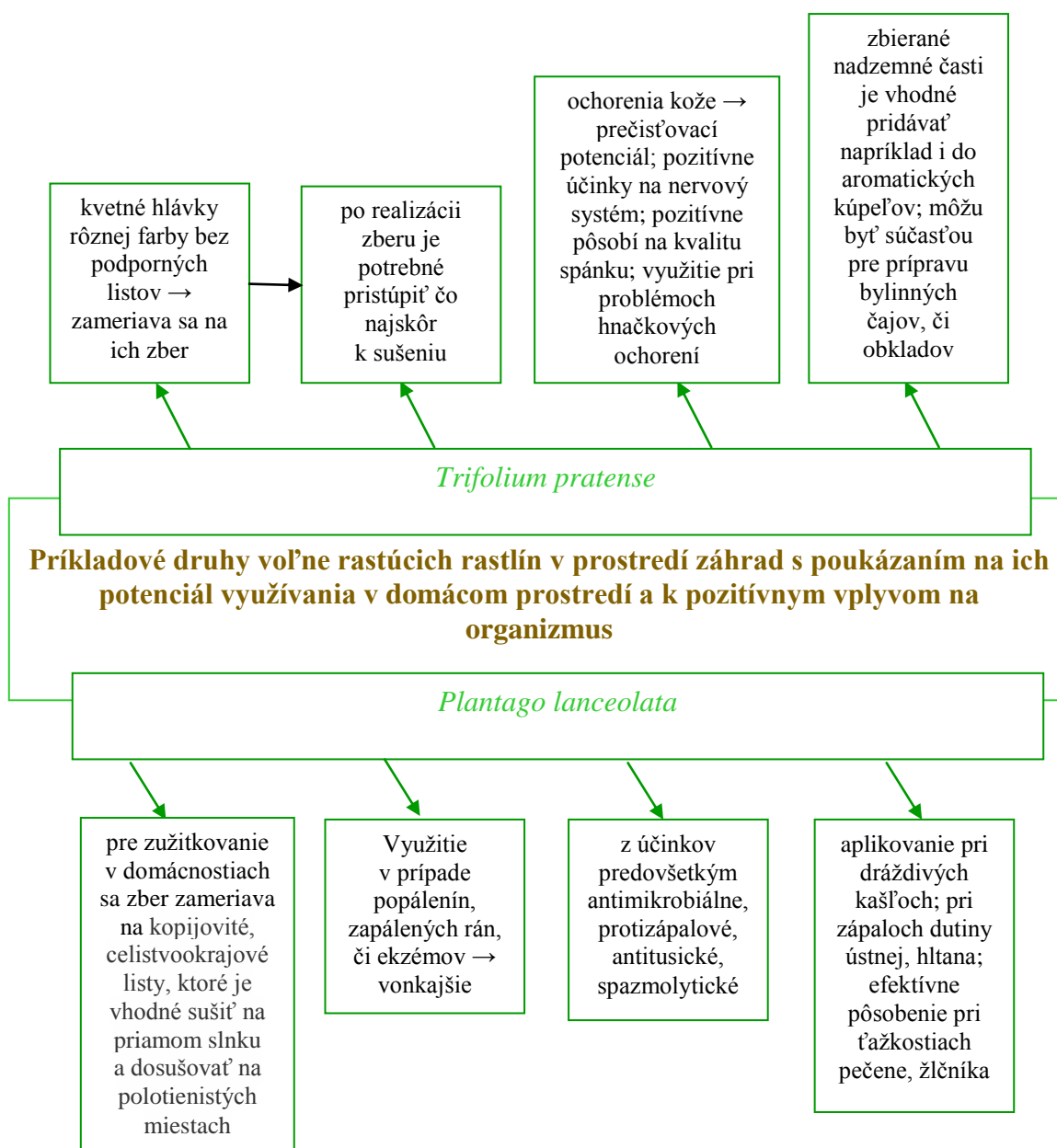
Kľúčové slová: voľne rastúce druhy rastlín, záhrady, význam, účinky, obsahové látky, využívanie, domáci spotrebiteľ

V zastúpení množstva rastlinných druhov voľne sa vyskytujúcich v záhradách, súčasne tvoriacich taktiež burinné druhy je v mnohých prípadoch dostatočný výskyt tých, ktoré možno efektívne využívať v rôznych alternatívach potrieb užívateľov záhrad, domácich spracovateľov rastlinných surovín. Jednotliví zástupcovia sa vyznačujú hodnotnými obsahovými látkami, ktoré pozitívne vplývajú na organizmus človeka, a tieto zdroje, ktoré sú ich nositeľmi majú i potenciál pre rôznoúčelové spotrebovania .

V selektívnom zameraní na zdôraznenie takýchto rastlinných reprezentantov je možné poukázať na:

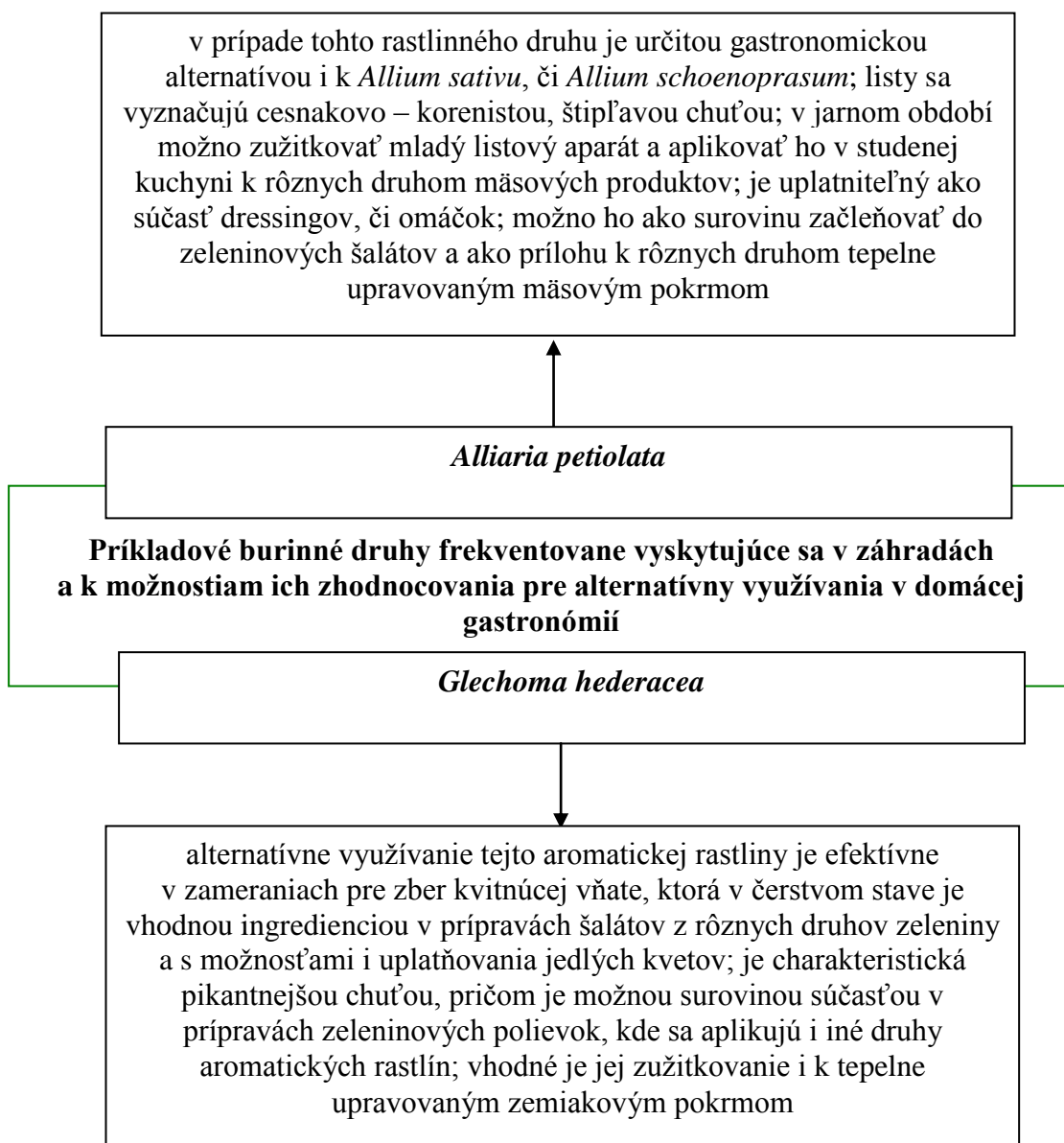
- *Trifolium pratense* → v rámci významných obsahových látok pri danom rastlinnom reprezentantovi je adekvátne poukázať na zastúpenie organických kyselín, silice, flavónov, estrogénnych látok, glykozidu trifolínu,
- *Plantago lanceolata* → zo zdôraznenia obsahových zložiek je dôležité uviesť sliz, kyselinu kremičitú, triesloviny, iridoidové glykozidy, fenyلكarboxylové kyseliny, kumaríny, flavonoidy, vitamín C, silice, labenzým, pektínové látky, soli draslíka a vápnika,
- *Glechoma hederacea* → v súvislosti s obsahovými látkami nemožno nezdôrazniť zastúpenie taktiež organických kyselín, železa, vápnika, fosforu, silice, cholínu, horčínov, trieslovín, kyseliny askorbovej.

Schéma 1 Príkladové druhy voľne rastúcich rastlín v prostredí záhrad s poukázaním na ich potenciál využívania v domácom prostredí a k pozitívnym vplyvom na organizmus

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Schéma 2 Príkladové burinné druhy frekventovane vyskytujúce sa v záhradách a k možnostiam ich zhodnocovania pre alternatívny využívanie v domácej gastronómii

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tulipánová 7

949 76 Nitra

Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

ANETHUM GRAVEOLENS - Z ALTERNATÍV ZUŽITKOVANIA V DOMÁCOM SPOTREBITEĽSKOM PROSTREDÍ A Z VÝZNAMU ÚČINKOV NA ORGANIZMUS UŽÍVATEĽOV

ANETHUM GRAVEOLENS - THE ALTERNATIVES OF ITS USE IN HOME CONSUMERS ENVIRONMENT AND THE IMPORTANCE OF THE EFFECTS ON CONSUMERS 'ORGANISM

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

Anethum graveolens has important position in application sphere for different purposes of home consumption of plant raw material. It is representative of standard growing aromatic plant species which productive potential is use widely by home consumers. It is adequate to bring some knowledge about content and the importance of valuable content components of these plant representatives which are a part of fresh food and have healing and positive effects on human organism. There is also a need to point out some possibilities of its use for home gastronomy, alternative medicine etc.

Key words: *Anethum graveolens*, content components, effects on the health, consumer organism, use, possibilities, home consumer environment

Abstrakt

V sfére aplikovania pre rôznorodé účely domácej spotreby rastlinných surovín má významné postavenie *Anethum graveolens*. Je predstaviteľom i štandardne pestovaných druhov aromatických rastlín, ktorých úžitkový potenciál je využívaný v značnom rozsahu domácimi užívateľmi. Je adekvátne pri jednotlivých zdrojoch rastlinných surovín, ktoré sú súčasťou i čerstvých potravín, ale i prírodnými komponentmi s liečivými účinkami, pozitívnymi vplyvmi na organizmus spotrebiteľa prenášať poznatky o zastúpení a význame i cenných obsahových zložiek. Nemožno však nevenovať primeranú pozornosť súvislostiam s možnosťami, inšpiráciami s jeho využiteľnosťou, či už v potrebách domácej gastronómie, pri domácom liečiteľstve, ako i ďalších možnostiach.

Kľúčové slová: *Anethum graveolens*, obsahové zložky, účinky na zdravie, organizmus užívateľa, zužitkovanie, možnosti, domáce spotrebiteľské prostredie

V sortimente aromatických, koreninových druhov rastlín v rozsiahlom a tradičnom pestovateľskom uplatňovaní v záhradách a suroviny taktiež v domácom spotrebiteľskom

prostredí pre zužitkovanie v potrebách gastronómie, či ako zdroja s liečivými účinkami na organizmus užívateľom má významné postavenie *Anethum graveolens*.

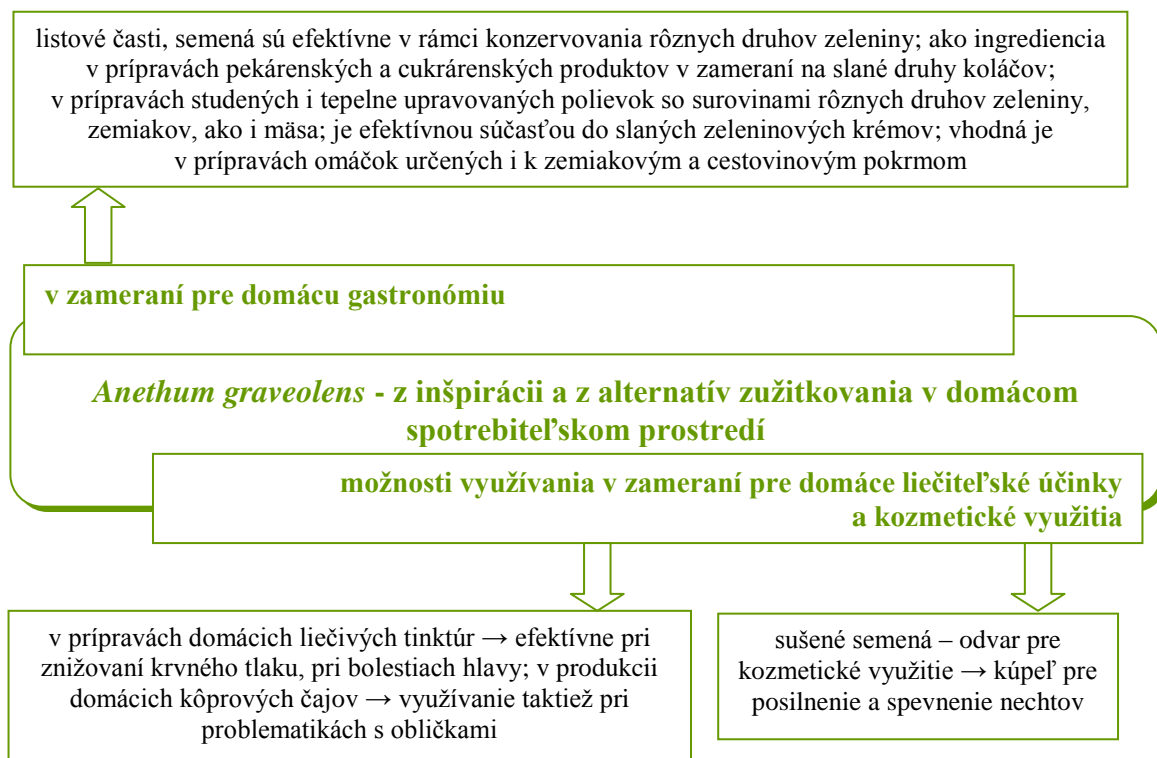
V poukázaní na jeho významné a pre organizmus taktiež cenné obsahové zložky je potrebné z týchto zdôrazniť:

- kyselina ferulová,
- kyselina kávová,
- vitamín C,
- vitamín A,
- meď,
- železo,
- draslík,
- horčík,
- vápnik,
- vláknina,
- významné zastúpenie felandrénu, limonénu, karvónu,
- kyselina chlorogénová,
- kumaríny,
- proteíny,
- kyselina listová,
- kyselina pantoténová,
- omega-6 a omega-3 mastné kyseliny.

K zužitkovávaniu pozitívnych účinkov jednotlivými prístupmi v prípade tejto jednoročnej byliny a v zdôraznení pre domácu spotrebiteľskú sféru je adekvátne z týchto uviesť:

- sliznica žalúdka → tonizuje,
- zlepšenie trávenia,
- podpora chuti do jedla,
- preventívne účinky taktiež v prípade pri srdcovej angíne, nespavosti,
- diuretické účinky,
- sedatívne pôsobenie,
- účinkuje spazmoliticky,
- možnosti využívania pri vysokom krvnom tlaku,
- ochrana pred karcinogénmi,
- antibakteriálne účinky,
- pri problematikách niektorých kožných ochorení,
- význam pri prečisťovaní krvi,
- význam pri zlepšovaní zraku,
- v potrebách prečisťovania obličiek, močových ciest,
- význam pri tvorbe žalúdočnej šťavy,
- povzbudzuje činnosť čriev.

Schéma 1 *Anethum graveolens* - z inšpirácii a z alternatív využitia v domácom spotrebiteľskom prostredí

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tulipánová 7

949 76 Nitra

Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

TROPAEOLUM MAJUS - PRIEREZOVÉ ASPEKTY JEJ PESTOVATEĽSKÉHO UPLATŇOVANIA V BEŽNEJ ZÁHRADKÁRSKEJ PRAXI A K MOŽNOSTIAM ZUŽITKOVANIA V DOMÁCEJ SPOTREBITEĽSKEJ SFÉRE

TROPAEOLUM MAJUS - SOME ASPECTS OF ITS USE IN COMMON GARDENER PRACTICE AND THE POSSIBILITIES OF ITS USE IN HOME CONSUMER SPHERE

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

There are some plant species which are use for ornamental as well as productive intentions. *Tropaeolum mayus* is one of these valuable representatives of annual plants with multipurpose potential. It is plant representative which can be used as ornamental plant in garden beds or mobile greenery as well as plant representative with different use due to productive potential by home processors. It is important to bring information, knowledge and inspiration for the use by home processors and consumers of these plant sources.

Key words: *Tropaeolum majus*, home growers, gardeners, cultivation content substances, effects on organism, home use

Abstrakt

V pestovateľských štruktúrach mnohých záhrad je využívanie rastlinných druhov taktiež v súčasťi okrasno-úžitkových zámerov. K jedným z takýchto hodnotných zástupcov jednoročných rastlín s multiúčelovým potenciálom pre dané aplikovanie patrí *Tropaeolum mayus*. Je rastlinným zástupcom tak využiteľným pre okrasnú sezónnu efektivitu pestovania na záhonoch záhrad, či v mobilnej zeleni, ako i reprezentantom rastlín s rôznorodým využívaním práve pre úžitkový potenciál v potrebách domácich spracovateľov. K týmto aspektom takejto významovosti je potrebné selektívne prinášať informácie, poznatky

a inšpirácie pre využiteľnosť v potrebách domácich spracovateľov-užívateľov rastlinných zdrojov – surovín.

Kľúčové slová: *Tropaeolum majus*, domáci pestovatelia, záhradkári, pestovanie, obsahové látky, účinky na organizmus, domáce využívanie

V úžitkovo-okrasných súčiastiach pestovateľských skladieb rastlinných druhov k zaujímavým reprezentantom patrí *Tropaeolum majus*, a to i z dôvodov využívania pre okrasné účely ako jednoročného vegetačného prvku, avšak súčasne v alternatívach jej využitia v prostredí domácich spotrebiteľov poskytuje i možnosti na rôznorodé účely spracovávaní ako úžitkového rastlinného zdroja.

V prierezových aspektoch jej pestovateľského uplatňovania v bežnej záhradkárskej praxi, či v prípade domácich pestovateľov v súčasnosti mobilnej zeleni je adekvátne z týchto zdôrazniť nasledovné:

- pri tejto jednoročnej rastline s popínavou stonkou je možné uplatňovať pestovanie tak na záhonoch záhrad, ako i v štruktúre mobilnej zeleni napríklad na balkónoch, terasách a podobne,
- vyhovujúce sú pôdy s nižším obsahom dusíka, hlinitopiesočnaté, priepustné,
- vhodné sú tak slnečné, ako i polotienisté miesta,
- je vhodné ju umiestňovať na miesta chránené pred vetrami,
- je citlivá na teploty pod bodom mrazu,
- výsevy priamo na upravené záhony možno realizovať v druhej polovici apríla do polovici mája,
- výsevy sa realizujú do riadkov na vzdialenosť približne 50 mm do hĺbky 20 – 30 mm,
- okrem výsevov je efektívne využívanie i predpestovaných priesad, ktoré tak do mobilnej zeleni, ako i na záhony možno vysádzať po 15. máji,
- v prípade voľby jej pestovania v mobilnej zeleni je potrebné v priebehu vegetačného obdobia pristupovať na pravidelné doplnkové zavlažovanie,
- nie je náročným druhom pre požiadavky pravidelného prihnojovania v priebehu vegetácie pri pestovaní na záhonoch,
- v prípade nadmerného zavlažovania pri záhonovom pestovaní častokrát však dochádza k poškodzovaniu chorobami, k zahŕňaniu,

- i keď zo škodcov nie je veľké riziko jej poškodzovania voškami, potrebné je zameriavať sa na ochranu proti húseniciam a skočkám,
- kvitnutie nastupuje v období mesiaca jún až do jesenného obdobia.

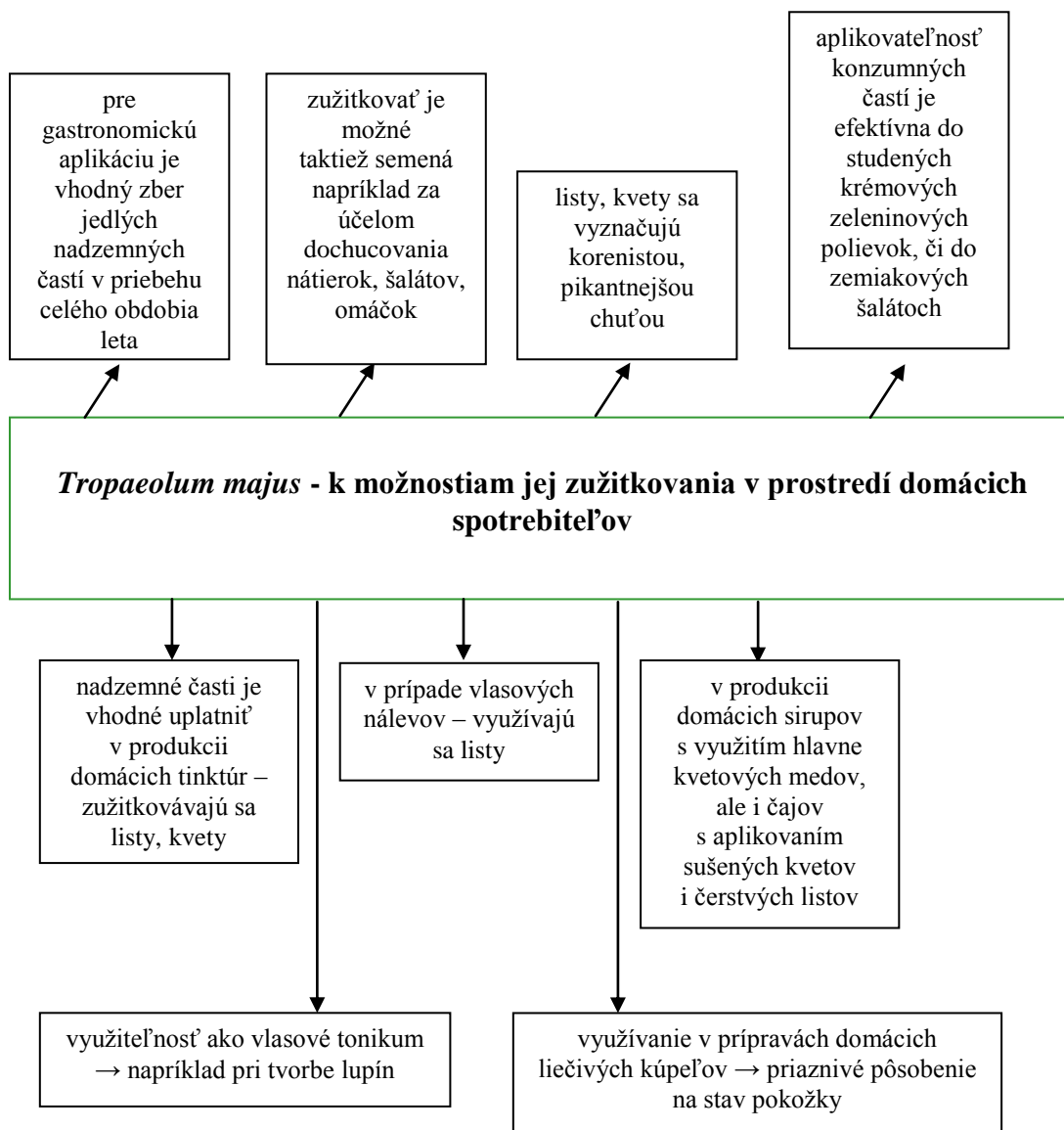
V zameraní na zastúpenie určitých významných obsahových zložiek je vhodné z týchto zdôrazniť:

- ✚ vitamín C,
- ✚ luteín,
- ✚ vitamín D,
- ✚ jód,
- ✚ silice,
- ✚ glykozid glukotropeolínu,
- ✚ soquercitrín,
- ✚ karotenoidy,
- ✚ kampferol,
- ✚ flavonoidy,
- ✚ benzylizotiokyanát,
- ✚ myrozináza.

Pre zdôraznenie pozitívnych účinkov na organizmus užívateľov v spektre jednotlivých spôsobov jej využívania je vhodné uviesť taktiež:

- ✓ jednotlivé obsahové zložky sa vyznačujú taktiež vlastnosťami antibaktericídnyimi, fyngicídnyimi,
- ✓ alternatívne využívanie i pri ochoreniach močového ústrojenstva, obličiek,
- ✓ účinky sú pozitívne v podpore trávenia,
- ✓ antiseptické účinky,
- ✓ antibiotické pôsobenie,
- ✓ pozitívne pôsobenie na cievy,
- ✓ podpora imunitného systému,
- ✓ dezinfekčné pôsobenie,
- ✓ možnosť využívania i pre liečbu zápalov priedušiek,
- ✓ účinnosť pri nachladnutí,
- ✓ využívanie pri chrípke,
- ✓ účinky i v prípade problematík so žalúdočnými vredmi,
- ✓ zlepšovanie činnosti centrálnej nervovej sústavy.

Schéma 1 *Tropaeolum majus* - k možnostiam jej využitia v prostredí domáich spotrebiteľov

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Tulipánová 7
949 76 Nitra
Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

VÝZNAM A VYUŽÍVANIE *ASPARAGUS OFFICINALIS* ZÁHRADKÁRMÍ A DOMÁCIIMI SPOTREBITEĽMI

THE IMPORTANCE AND USE OF *ASPARAGUS OFFICINALIS* BY GARDENERS AND HOME CONSUMERS

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

Asparagus officinalis belongs to important representatives of perennial vegetable and specific plant raw material used for different purposes in many households. It is adequate to bring selective knowledge due to its use for consumption, gastronomy as well as the presence of active content components with positive effect of consumers' organism. It is also important to focus on some growing aspects in case of the use of this species in gardens.

Key words: *Asparagus officinalis*, gardeners, growing, important content components, effects on organism, use, home consumer environment

Abstrakt

K významným zástupcom trvácej zeleniny a k špecifickým rastlinným surovinám nachádzajúcich pravidelné využívania pre rôzne účely v mnohých domácnostiach patrí *Asparagus officinalis*. Vzhľadom k spektru jej uplatňovania napríklad pre účely konzumácie, v prípravách gastronomických produktov, ale i pre zameranie sa na prítomnosť účinných a pre organizmus užívateľov prospešných obsahových zložiek je adekvátne taktiež pre domácich užívateľov prinášať v týchto súvislostiach selektívne poznatky k daným aspektom. Zároveň i pre ich pestovateľov v prostredí záhrad je namieste venovať pozornosť niektorým pestovateľským prístupom v prípade voľby pre uplatňovanie tohto druhu.

Kľúčové slová: *Asparagus officinalis*, záhradkári, pestovanie, významné obsahové zložky, účinky na organizmus, využitie, domáce prostredie spotrebiteľov

V pestovateľských zameraniach záhradkárov sa častokrát pristupuje k využívaniu pestovania *Asparagus officinalis*, i keď dosiahnutie úrody si vyžaduje zvýšený individuálny pestovateľský prístup a skúseností. Táto významná trváca zelenina a špecifická rastlinná surovina nachádza pravidelné využívania pre rôzne účely v mnohých domácnostiach, a to i vzhľadom k spektru jej uplatňovanie napríklad pre účely konzumácie, v prípravách gastronomických produktov, ale i pre zameranie sa na prítomnosť účinných a pre organizmus užívateľov prospešných obsahových zložiek.

V rámci zdôraznenia niektorých z pestovateľských aspektov pri uplatňovaní tohto úžitkového reprezentanta v záhradkárskom prostredí je z týchto adekvátne - selektívne uviesť:

- pre pestovanie sú výhodnejšie samčie rastliny, nakoľko viac odnožujú,
- vhodné sú pôdy hlboké piesočnaté s priepustnou spodinou, s dostatkom humusu,
- vyhovujúce sú teplejšie stanovištia a s dostatočnou intenzitou slnečného žiarenia,
- vhodné je uprednostňovať sklon na juhovýchod, juh,
- z možností pestovateľského uplatňovania je možné príkladovo uviesť okrem iných i odrody, akými sú 'Eros', 'Iva', 'Rhum Brauschweig',
- pred výsadbou je potrebné danú pestovateľskú plochu rigolovať do hĺbky i viac ako 0,5 m,
- v účeloch zakladania špargľovní ju pestujeme viacero rokov,
- vhodné je na záhony využívať predpestované jednorôčné priesady,
- ich výsadba je aktuálna v mesiacoch od apríla do mája,
- rastliny určené pre výsadbové účely by mali mať vyvinuté minimálne 5 púčikov, korene s dĺžkou 50 mm,
- vzdialenosť medzi riadkami → 150 cm,
- aplikuje sa 70 cm vrstva vyzretého kompostu na dno brázd vyhlbených na 40 – 50 cm,
- súčasne v prístupoch výsadiet je potrebné, aby korene priesad boli rovnomerne rozložené,
- vegetačné vrcholy sa zasypú 90 cm vrstvou vyzretého kompostu a dôkladne sa upraví celý povrch,
- súčasne je vhodné pristúpiť i k aplikáciám zavlažovania,

- špargľový porast je potrebné v prvom roku v priebehu vegetácie okopávať a prihnojovať,
- začiatok zberu je v treťom roku od výsadby.

Z jednotlivých významných obsahových zložiek tejto nutrične hodnotnej gastronomickej suroviny je potrebné okrem iných poukázať i na:

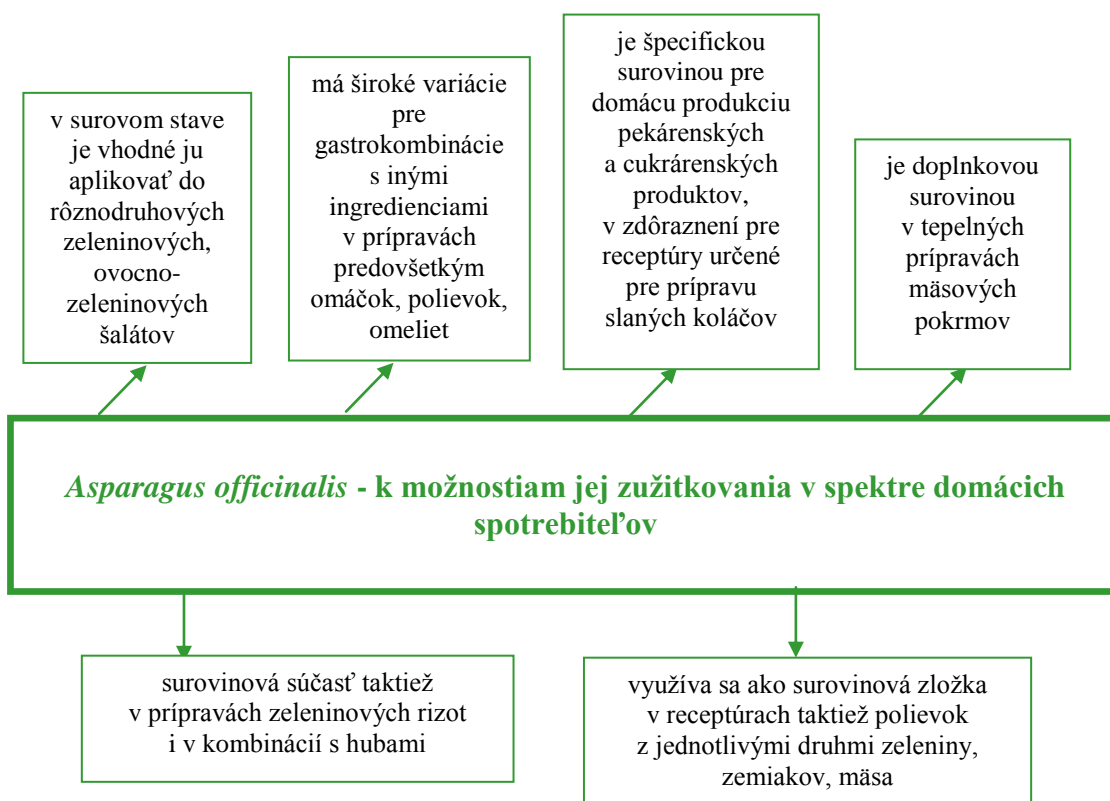
- vitamín C,
- vitamín A,
- vitamín B₂,
- vitamín B₆,
- glutatión,
- flavonoidy,
- kyselinu listovú,
- karotenoidy,
- horčík,
- sodík,
- vápnik,
- cholín,
- draslík,
- sacharidy,
- bielkoviny,
- vlákninu,
- selén,
- flour,
- lykopén,
- luteín,
- rutín.

Z príkladových účinkov, z pozitívnych vplyvov na organizmus užívateľov pri tomto rastlinnom zástupcovi v zdôraznení pre domácu spotrebiteľskú sféru je namieste uviesť:

- ❖ priaznivé pôsobenie na činnosť obličiek,
- ❖ možnosť využívania v liečbe cukrovky, reumy,
- ❖ podporný prostriedok v prípade problematik s chudokrvnosťou,
- ❖ je nápomocná pri odstraňovaní napríklad močoviny z organizmu,

- ❖ využitie pri zápaloch močových ciest,
- ❖ močopudné pôsobenie,
- ❖ pečeň → zlepšenie funkcie,
- ❖ priaznivé pôsobenie na látkovú výmenu,
- ❖ pozitívny vplyv na metabolizmus,
- ❖ upokojujúce účinky na nervový systém,
- ❖ antioxidačné účinky.

Schéma 1 *Asparagus officinalis* - k možnostiam jej využitia v spektre domácich spotrebiteľov

Zdroj: Spracované autormi príspevku

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Tulipánová 7
949 76 Nitra
Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

***GYNOSTEMMA PENTAPHYLLUM* – K UPLATŇOVANIU AKO ÚŽITKOVEJ VEGETÁCIE I V PESTOVATEĽSKY RÔZNRODOM PROSTREDÍ A K JEHO VÝZNAMU PRE ORGANIZMUS UŽÍVATEĽOV**

***GYNOSTEMMA PENTAPHYLLUM* - ITS USE AS PRODUCTIVE VEGETATION IN DIFFERENT ENVIRONMENT AND IT IMPORTANCE FOR CONSUMERS' ORGANISM**

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

Gynostemma pentaphyllum is a part of vegetation with valuable productive as well as ornamental potential for gardeners and home growers. It is important to bring some knowledge, recommendation about the aspects of this plant source so it would have effective use for productive intentions. It is a representative of plant representatives with important content of biologically active substances. It has also a lot of positive effects on consumers' organism and healing effects too.

Key words: *Gynostemma pentaphyllum*, important content components, positive effects, healing potential, home consumer, growing, home grower, gardener

Abstrakt

Gynostemma pentaphyllum je súčasť vegetačných prvkov s hodnotným úžitkovo-okrasným potenciálom v pestovateľskom využívaní záhradkármi, či domácimi pestovateľmi. Je potrebné i k aspektom jeho pestovateľského uplatňovania prinášať jednotlivé poznatky, odporúčania v zameraní pre bežných pestovateľov tak, aby tento rastlinný zdroj bol efektívny i vo využiteľnosti pre úžitkové zámery. Je predstaviteľom i rastlinných zástupcov s významným zastúpením biologických aktívnych látok. Nemožno zároveň nezdôrazniť spektrum jeho pozitívnych účinkov na organizmus užívateľov a využiteľnosť pre liečivý potenciál.

Kľúčové slová: *Gynostemma pentaphyllum*, významné obsahové zložky, pozitívne účinky, liečivý potenciál, domáci spotrebiteľ, pestovanie, domáci pestovateľ, záhradkár

V rámci zástupcov menej tradičnej vegetácie najmä pre sezónne uplatňovanie pestovania v záhradkárskych podmienkach, ale i v súčasnosti mobilnej zelene domácimi pestovateľmi a vyznačujúcej sa okrasno-úžitkovým potenciálom je adekvátne poukázať na *Gynostemma pentaphyllum*.

Daný rastlinný reprezentant pestovateľsky menej uplatňovaných druhov jedlých rastlín a príležitostne využívaný v domácej spotrebiteľskej sfére sa vyznačuje dôležitými obsahovými látkami, na ktoré je i v spojitosti s jeho doplnkovým uplatňovaním vo výžive adekvátne okrem iných zdôrazniť vitamíny – A, E, C, D, B₁₂, B₆, B₁, B₉ a v rámci minerálnych látok predovšetkým selén, fosfor, horčík, vápnik, mangán, zinok, draslík, železo.

K ďalším z nie menej biologicky cenných obsahových zložiek je namieste poukázať na:

- gypenosidy,
- gynosaponíny,
- kvercetín,
- rutín,
- kempferol,
- aminokyseliny,
- stigmasterol,
- β-sitosterol.

V zameraní na pozitívne účinky, využiteľnosť liečivého potenciálu v zdôraznení pre jeho možnosti využitia domácimi užívateľmi je z tohto spektra opodstatnené uviesť:

- ✓ znižovanie cholesterolu,
- ✓ posilňovanie imunitného systému,
- ✓ priaznivé účinky na trávenie,
- ✓ priaznivé pôsobenie na funkciu pečene, obličiek,
- ✓ antioxidačný účinok,
- ✓ hypoglykemický účinok,

- ✓ hypotenzívny účinok,
- ✓ kardioprotektívny účinok,
- ✓ nefroprotektívny účinok,
- ✓ antidiabetický účinok,
- ✓ protinádorový účinok,
- ✓ regulovanie krvného tlaku,
- ✓ priaznivý vplyv na pH rovnováhu v žalúdku,
- ✓ úprava hladiny homocysteínu v organizme,
- ✓ možnosti využívania i pri emočnej záťaži.

V prípade voľby jeho pestovania v záhradkárskom pestovateľskom prostredí, v podmienkach domácich pestovateľov k týmto aspektom je namieste prierezovo uviesť:

- znáša teploty i do -15°C,
- v záhradkárskom prostredí pestovania vo voľnej pôde je potrebné uplatňovať ochranu vhodným organickým materiálom vo voľbe podobnej ako pri citlivejších druhoch okrasných rastlín pestovaných na záhonoch, či teplomilnejších druhoch ovocných drevín,
- vyžaduje hlinito-piesočnaté, priepustné pôdy,
- vyhovujúce sú stanovištia s dostatkom slnečného žiarenia,
- vhodná je východná strana pestovania pri opore,
- pri voľbe pestovania v súčasťi mobilnej zeleni je vyhovujúci vlhký, priepustný, substrát s dostatkom humusu,
- v prípade prístupov k výsevom je možné tieto realizovať celoročne do hĺbky 0,5 cm,
- v priebehu vegetačného obdobia je vhodné prihnojovanie organickými hnojivami,
- v prípade premiestňovania z interiérového prostredia za účelom prezimovania je potrebná následná výsadba do objemovo väčších výsadbových nádob a umiestnenie do vhodných priestoroch pri teplote 5°C,
- po prezimovaní v nasledujúcom období vegetácie vytvára nové nadzemné časti – výhonky,
- v interiérových priestoroch je potrebné kontrolovať stav substrátu a v prípade potreby i v zimnom období zamedziť jeho presušovaniu.

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Tulipánová 7
949 76 Nitra
Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

VYBRANÉ ASPEKTY DOMÁCEHO SPRACOVÁVANIA ÚŽITKOVÝCH RASTLÍN Z PRODUKCIE ZÁHRADKÁRSKEHO PESTOVATELSKÉHO PROSTREDIA

SELECTED ASPECTS OF HOME PROCESSING OF PRODUCTIVE PLANTS FROM GARDEN ENVIRONMENT PRODUCTION

^{1,2} Kačániová, M.

¹ Paulen, O.

³ Baričičová, V.

¹ Ailer, Š.

¹ Mezey, J.

¹ Pintér, E.

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Nitra, Slovenská republika

² Univeristy of Rzeszów, Rzeszów, Poland

³ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Abstract

A lot of produced vegetable in garden environment is processed, preserved in home processing environment. There are many reasons for these approaches so it is adequate to bring the information, recommendation and inspiration for home processor and focus on appropriate preservation procedures - method for winter supply of some vegetable groups, species in home conditions.

Key words: productive plants, garden environment, processing, vegetable, ways, approaches, home processor, drying, preservation

Abstrakt

Množstvo produkovanej zeleniny z pestovateľského prostredia záhradkárov je spracovávaných, konzervovaných v domácom spracovateľskom prostredí. Je viacero dôvodov pre takéto prístupy, pričom v týchto spojitostiach je adekvátne pre domácich spracovateľov jednotlivých rastlinných zdrojov prinášať s tým súvisiace poznatky, odporúčania a inšpirácie. Zároveň je namieste venovať pozornosť príkladovým, vhodným konzervačným prístupom - metódam pre zimné zásobovanie niektorých skupín, druhov zeleniny práve v podmienkach domácností.

Kľúčové slová: úžitkové rastliny, záhradkárske pestovateľské prostredie, spracovávanie, zelenina, spôsoby, prístupy, domáci spracovávateľ, sušenie, konzervovanie

Z pestovateľského prostredia záhrad v zameraní na jednotlivé druhy úžitkovej vegetácie sa tieto okrem priamej sezónnej konzumácie v domácom užívateľskom prostredí pre rôzne zábery spracovávajú, konzervujú a využívajú buď pre zužitkovanie - konzumovanie v neskoršom období mimo sezóny ich zberu, alebo napríklad tvoria surovinové zdroje pre produkciu domácich konzumných výrobkov.

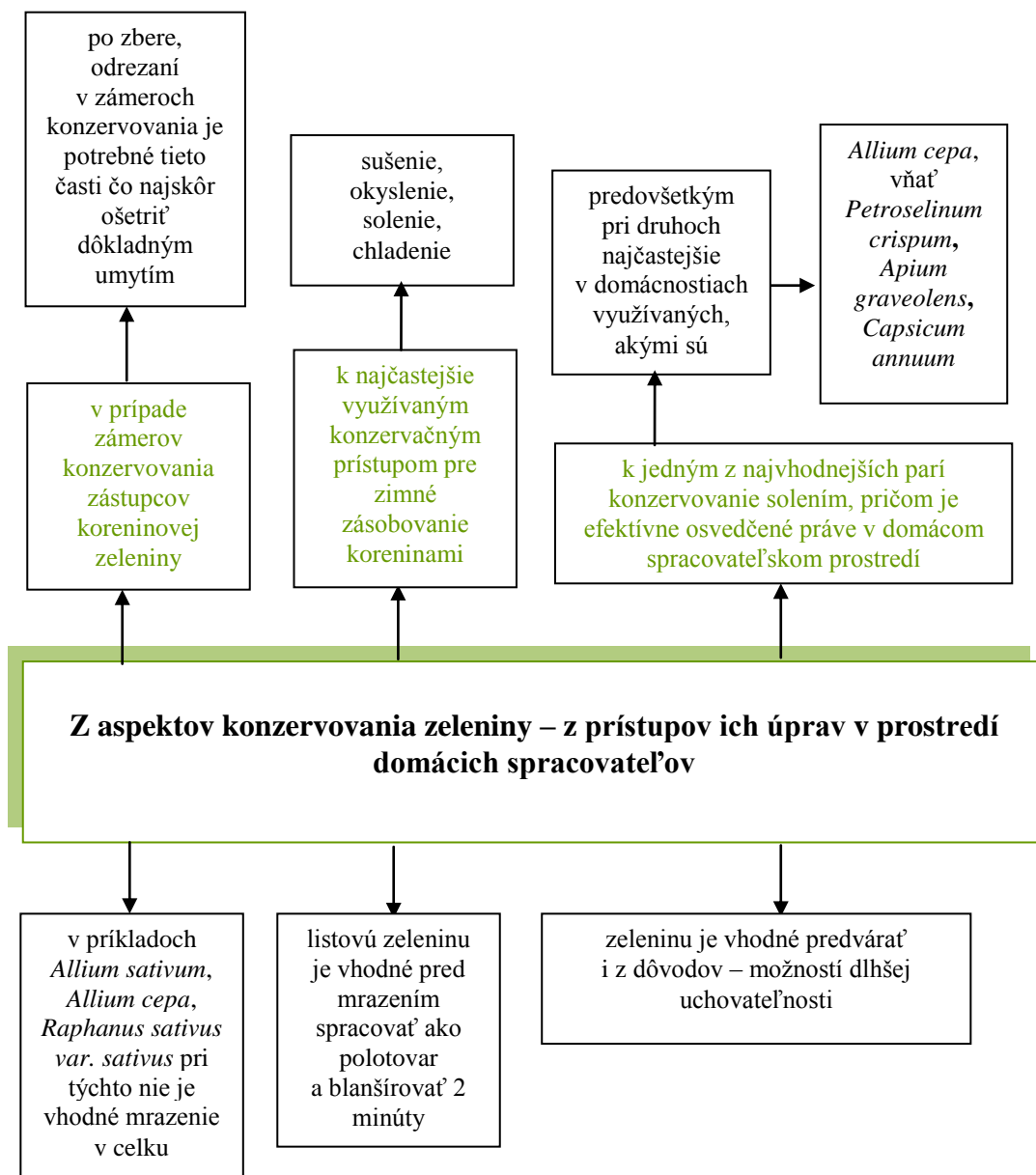
K jedným z najčastejších spôsobom spracovania jednotlivých zeleninových druhov z produkcie záhrad v domácom spracovateľskom prostredí patrí sušenie, pričom predstavuje i efektívny spôsob prístupov uchovávaní množstva druhov zeleniny, ktorá tvorí napríklad pestovateľskú nadprodukciu.

K aspektom prístupov a samotnej realizácie sušenia jednotlivých druhov zeleniny v domácom spracovateľskom prostredí ako jedného zo spôsobov konzervovania je namieste selektívne uviesť:

- v domácich skladovacích podmienkach je potrebné sušenú zeleninu uchovávať v prostredí chladnejšom, suchšom a tmavom, pričom častou chybou v bežnej praxi je jej skladovanie vo vlhkých miestnostiach,
- citlivé na skladovanie v prehľadných nádobách a vo svetlých skladovacích priestoroch domácností sú predovšetkým aromatické druhy,
- v bežnej domácej praxi sa častokrát pristupuje k uskladňovaniu sušenej zeleniny vo vrecúškach z rôznych textílií, pričom je potrebné uviesť, že predstavujú určité nedostatky, a to i z dôvodov možnosti zvyšovania vzniku vlhkosti a v prípade aromatických látok dochádza postupne k ich vyprchaniu,
- je vhodné uviesť, že pri mnohých druhoch zeleniny sušenej v prirodzených podmienkach vonkajšieho prostredia sú primerané teploty v rozmedzí 30°C - 40°C, čím sa zamedzuje i napríklad možnostiam jej znehodnocovania vplyvom hnilobných procesov,
- k niektorým z aspektov ovplyvňovania kvality sušenej a skladovanej zeleniny, je potrebné zdôrazniť, že v rámci domácich podmienok skladovania má tendenciu zo vzduchu vlhkosť pohlcovať, a pre zamedzenie s tým súvisiacich následkov je voľba vhodných uskladňovacích nádob, napríklad vzduchotesné poháre,
- jednotlivé časti zeleninových druhov určených pre sušenie nie sú vhodnými, ak sú i člen v začiatkoch nástupu - pôsobenia hnilôb, či znehodnotených mechanickým poškodením,

- i keď doba sušenia zeleniny je častokrát rýchlejšia ako napríklad v prípade množstva plodov ovocných rastlín je potrebné jej dôkladné vysušenie, nakoľko má pomerne rýchlu tendenciu znehodnocovania procesom kazenia,
- dlhšia doba sušenia je potrebná v prípade prirodzeného sušenia, čo je adekvátne uplatňovať najmä v prípade zástupcov plodovej zeleniny,
- v prípade najčastejšie pestovaných zástupcov cibuľovej zeleniny v záhradkárskych podmienkach a spracovávaných v domácom prostredí užívateľov, akými sú *Allium sativum*, *Allium cepa* je potrebné, aby takýto spôsob konzervovania sa realizoval v dostatočne vetrateľných priestoroch domácností, a to i z dôvodov zabezpečenia ich požadovanej arómy,
- jednotlivých zástupcov aromatickej, listovej, koreňovej zeleniny je vhodné v prípade ich nadzemných častí, a to pri prirodzenom spôsobe sušenia vo vonkajšom prostredí na vzduchu ich sušiť upravené tak, aby boli buď nasekané na väčšie časti, alebo vo viazaničkách v celku, pričom pre udržanie aromatických silíc je dôležité to realizovať len v tieni a neurýchľovať tento proces na priamom slnku,
- selektívne – príkladovo k niektorým z frekventovane záhradkármi pestovateľsky uplatňovaných druhov zeleniny a k aspektom sušenia → v prípade *Beta vulgaris* subsp. *vulgaris* pred sušením je potrebné ju tepelne upraviť varením; v zameraní na *Solanum lycopersicum* → je alternatívne možné k sušeniu pristúpiť i bez odstraňovania šupky, pričom vhodné je plody nakrájať na kolieska.

Schéma 1 Z aspektov konzervovania zeleniny – z prístupov ich úprav v prostredí domácich spracovateľov

Pod'akovanie

*„Táto publikácia vznikla vďaka podpore projektu **KEGA 010SPU-4/2021** Internacionalizácia vzdelávania a tvorba nových učebných textov v jazyku anglickom pre akreditovaný študijný program "International Master of Horticulture Science (IMHS)" a pre program Erasmus“.*

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Miroslava Kačániová, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Tulipánová 7
949 76 Nitra
Slovenská republika

e-mail: miroslava.kacaniova@gmail.com

ISBN 978-80-99998-06-4
EAN 9788099998064